UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

STARATELJSTVO NAD OSOBAMA KOJIMA JE ODUZETA ILI OGRANIČENA POSLOVNA SPOSOBNOST

(PRAKSA JU „KANTONALNI CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SARAJEVO“)

-Magistarski rad-

Kanditatkinja:

Almira Tabaković

Broj indeksa: 635/II-SW

Mentorica:

Doc. dr. Borjana Miković

Sarajevo, juli 2019. godine

Sadržaj:

Skraćenice : 2
Popis tabela i slika :....3
Metodološki okvir rada....4
1. Problem istraživanja....4
2. Predmet istraživanja 6
2.1. Osnovni pojmovi 7
4. Ciljevi istraživanja....7
4.1. Naučni ciljevi 7
4.2. Društveni ciljevi 8
5. Sistem hipoteza....8
5.1. Generalna hipoteza 8
5.2. Posebne hipoteze 8
6. Način istraživanja 9
7. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja 9
PRVI DIO....10
ODREĐENJE I SVRHA STARATELJSTVA NAD PUNOLJETNIM OSOBAMA....10
1. HISTORIJSKI RAZVOJ STARATELJSTVA 11
2. ODREĐENJE I SVRHA STARATELJSTVA NAD PUNOLJETNIM OSOBAMA....14
3. PRAVNI IZVORI STARATELJSTVA U BiH i FBiH 15
DRUGI DIO....17
NADLEŽNOST I POSLOVI CENTARA ZA SOCIJALNI RAD KAO ORGANA STARATELJSTVA U OBLASTI STARATELJSKE ZAŠTITE....17
1. Nadležnost i poslovi centara za socijalni rad kao organa starateljstva u oblasti starateljske zaštite....18
1.1. Stvarna nadležnost 18
1.2. Mjesna nadležnost 18
1.3. Poslovi organa starateljstva u oblasti starateljske zaštite osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost 19
1.4. Izbor i imenovanje staratelja....20
1.5. Vrste staratelja 22
1.6. Imenovanje, dužnosti, prava i odgovornosti staratelja 23
1.7. Prestanak starateljstva nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost 26
TREĆI DIO 27
ODUZIMANJE I OGRANIČENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI.... 27

1. Razlozi za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti.....28
1.1. Postupak oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti 30
1.2. Posljedice oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti 31
1.3. Vraćanje oduzete ili ograničene poslovne sposobnosti 33
ČETVRTI DIO.....35
REZULTATI ISTRAŽIVANJA 35
ZAKLJUČCI.....53
Literatura.....55

Skraćenice :

- BiH – Bosna i Hercegovina
- FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine
- CRPD – UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
- JU – Javna ustanova
- KCSR – Kantonalni centar za socijalni rad
- KS – Kanton Sarajevo
- OSI – Osobe sa invaliditetom
- O.S – Organ starateljstva
- PZ FBiH – Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine
- R. Br. – Redni broj
- RS – Republika Srpska
- SHS/Jugoslavija –Kraljevina Jugoslavija (Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca)
- SOC.ZAŠTITA – Socijalna zaštita
- UN – Ujedinjene Nacije

Popis tabela i slika :

Tabela i grafikon broj 1. Struktura ispitanika u odnosu na spol (str.37.)

Tabela i grafikon broj 2. Struktura ispitanika u odnosu na dob (str. 38.)

Tabela i grafikon broj 3. Struktura ispitanika u odnosu na radno iskustvo u struci (str. 39.)

Tabela i grafikon broj 4. Najčešći uzrok oduzimanja/ograničenja poslovne sposobnosti (str. 40.)

Tabela i grafikon broj 5. Oduzimanjem/ograničenjem poslovne sposobnosti krše se osnovna ljudska prava (str. 41.)

Tabela i grafikon broj 6. Ukidanje zakonskog normiranja mogućnosti oduzimanja poslovne sposobnosti (str. 42.)

Tabela i grafikon broj 7. Prisilni smještaj osoba kojima je oduzeta/ograničena poslovna sposobnost u ustanove soc.zaštite je česta pojava u praksi organa starateljstva (str. 43.)

Tabela i grafikon broj 8. Institucionalni smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (str. 44. i 45.)

Tabela i grafikon broj 9. Zajedničko odlučivanje staratelja i štićenika prilikom donošenja odluka (str. 45. i 46.)

Tabela i grafikon broj 10. Struktura staratelja (str. 46. i 47.)

Tabela i grafikon broj 11. Učestalost dostavljanja izvještaja o vršenju starateljske dužnosti centru za socijalni rad od strane staratelja (str. 47. i 48.)

Tabela i grafikon broj 12. Posjete staratelja štićeniku na institucionalnom smještaju (str. 48. i 49.)

Tabela i grafikon broj 13. Usklađivanje PZFBiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom(str. 49. i 50.)

Tabela i grafikon broj 14. Edukacije staratelja (str. 50. i 51.)

Metodološki okvir rada

Poslovna sposobnost je sposobnost samostalnog odlučivanja o pravima i obavezama. Svaka osoba punoljetstvom stiče poslovnu sposobnost, što znači da samostalno štiti svoja prava i interese, preuzima svoje obaveze i za njih odgovara. Međutim, tokom života, osobi se može iz različitih razloga (utvrđenim zakonom) oduzeti ili ograničiti poslovna sposobnost.

Samostalno donošenje odluka i zaštita prava i interesa jesu od ključnog značaja za kontrolu nad vlastitim životom ali i učešće u društvu, zajedno sa drugima ljudima. Imati poslovnu sposobnost znači, između ostalog i da odlučujmo gdje i sa kime želimo da živimo, da glasamo na izborima, da ostvarujemo pravo na brak i roditeljsko staranje, da se poštuju naše odluke vezane za zdravlje i liječenje, da kontrolišemo vlastitu imovinu, finansije, itd. Bez mogućnosti ostvarivanja ovih prava smo u očima zakona nepostojeće ličnosti, a naše odluke nemaju nikakvu pravnu snagu. I to je stvarnost za nekoliko hiljada ljudi u Bosni i Hercegovini sa intelektualnim i/ili psihosocijalnim invaliditetom posebno onih kojima je oduzeta poslovna sposobnost, odnosno koje su pod starateljstvom.

1. Problem istraživanja

Porodični zakon FBiH starateljstvo definiše kao oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljskog staranja i punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama (čl.160. PZFBiH). Na osnovu odredaba zakona, možemo zaključiti da se oduzimanjem poslovne sposobnosti i stavljanjem osobe pod starateljstvo toj osoba pruža zaštita, međutim, praksa govori drugačije.

„Nemogućnost pravnog djelovanja zbog oduzete poslovne sposobnosti punoljetnu osobu dovodi u takvo bezizlazje da pojedine njezine radnje koje objektivno može poduzeti budu pravno nepriznate. Jednostavno, osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost gotovo i da ne postoji kao ljudsko biće. Ona je pred zakonom nevidljiva, čak i kad želi ostvariti neko od najelementarnijih prava ili samostalno dati izjavu koja se tiče osobnih stanja. U takvim uslovima ljudsko dostojanstvo osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću se ne poštuje, ona

je diskriminirana i gotovo se sa sigurnošću može reći da od svih ljudskih prava jedino ostvaruje pravo na život i preživljavanje trpeći razne oblike poniženja i nipodaštavanja.“[1]

Zasigurno da je u ovakvim uslovima osoba „zarobljena“ na način da ne može donositi vlastite odluke nego odluke umjesto nje donosi staratelj.„Aktuelni porodični zakoni u BiH normiraju dva nivoa oduzimanja poslovne sposobnosti: oduzimanje poslovne sposobnosti i ograničenje poslovne sposobnosti. Razlika između navedena dva oblika ogleda se u tome što osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću ne mogu svojevoljno poduzimati nikakve radnje, dok osobe s ograničenom poslovnom sposobnošću mogu upravljati i raspolagati određenim opsegom prava. One prema odredbama Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine mogu samostalno davati izjave koje se tiču osobnih stanja, osim ako zakonom ili odlukom organa starateljstva nije drugačije određeno“.[2]

„Za razliku od osoba kod kojih je poslovna sposobnost ograničena, osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću, shodno odredbama koje su normirane u različitim zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, ne mogu:

- sklopiti brak
- učestvovati u postupku posredovanja prije razvoda braka
- usvojiti dijete
- vršiti roditeljsko staranje
- samostalno obavljati radnje u postupku (parnična sposobnost)
- glasati
- donijeti odluku o medicinskim mjerama
- osnovati radnju“.[3]

Kako možemo vidjeti iz navedenih zakonskih odredaba, posljedice oduzimanja poslovne sposobnosti utiču na sve sfere kako javnog tako i privatnog života osobe kojoj je poslovna sposobnost oduzeta ili ograničena. Stoga je jedan od ključnih problema kod oduzimanja poslovne sposobnosti kršenje osnovnih ljudskih prava osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost.

Drugi problem jeste problem diskriminacije ovih osoba i nemogućnost da same donose odluke o sopstvenom životu. S tim u vezi PZFBiHstaratelje osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost izjednačuje sa starateljima maloljetnika. Staratelj osobe kojoj

---

[1] B. Miković, „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169

[2] B. Miković, „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169

[3] Ibid, str.170.

je oduzeta poslovna sposobnost u dužnostima i pravima izjednačen je sa starateljem maloljetne osobe koja nije navršila 14. godina života (čl. 194. st. 1.).

Staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost ima dužnosti i prava staratelja maloljetne osobe koja je navršila 14. godina života, ali organ starateljstva može, kad je to potrebno, odrediti poslove koje osoba sa ograničenom poslovnom sposobnošću može poduzimati samostalno tokom života. (čl. 194. st. 2.).Izjedanačavanje odraslih osoba sa maloljetnicima, samo po sebi je diskiriminirajuće.

Nadalje, neophodno je da kada govorimo o osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost spomenemo i Konvenciju za zaštitu prava osoba sa invaliditetom, (u daljem tekstu Konvencija OSI) kao prvi pravno obavezujući dokument za sve državepotpisnice, odnosno države koje su ratificirale ovaj dokument. Konvencija OSI prilikom određenja pojma osobe sa invaliditetom, nabraja i osobe sa duševnim smetnjama (a duševna smetnja je jedan od razloga zbog kojeg se oduzima ili ograničava poslovna sposobnost). Takođe, Konvencija u čl.12 propisuje pravo svih osoba na jednakost pred zakonom, jasno afirmirajući uživanje svih osoba sa invaliditetom na poslovnu sposobnost ravnopravno sa drugim osobama. Iz navedenog zaključujemo da se u BiH osobama s invaliditetom uskraćuju osnovna ljudska prava koja su im garantovana Ustavom, Konvencijom ali i mnogim drugim međunarodnim dokumentima.

Dodatni problem sa kojima se susreću osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost jeste to da imenovani staratelj postaje zakonski zastupnik osobe, koji istovremeno odlučuju u ime te osobe a ne zajedno sa njom. Dodatni problem je i to što se ove osobe smještaju u instituciju bez njihovog pristanka jer je dovoljan samo pristanak staratelja da bi se osoba smjestila u neku od ustanova socijalne zaštite.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja jeste starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost s posebnim osvrtom na kršenje prava ovih osoba nakon oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti i problemi sa kojima se suočavaju.

Takođe, predmet istraživanja jeste i nepoštivanje UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u BiH.

Predmet istraživanja jeste i praksa JU „Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“ u pogledu oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti i imenovanje staratelja tim osobama ali i prisilni smještaj ovih osoba u ustanove socijalne zaštite.

2.1.Osnovni pojmovi

Osnovni pojmovi koji će se koristiti u ovom radu su:

Starateljstvo – „oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljskog staranja i punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama.“[4]

Poslovna sposobnost – „Poslovna sposobnost je sposobnost samostalnog odlučivanja o pravima i obavezama. Potpuno poslovno sposobna osoba može sopstvenim izjavama volje da preuzima prava, prihvata obaveze i ulazi u različite pravne odnose“[5].

Osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost – „Punoljetnoj osobi koja zbog duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili prekomjernog uživanja alkohola ili opojnih droga, senilnosti ili drugih uzroka nije sposobna sama brinuti se o svojim pravima i interesima oduzima se poslovna sposobnost.“.[6]

Osobe kojima je ograničena poslovna sposobnost – „Punoljetnoj osobi koja zbog duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili prekomjernog uživanja alkohola ili opojnih droga, senilnosti ili drugih uzroka neposredno ugrožava svoja prava i interese ili prava i interese drugih osoba ograničava se poslovna sposobnost.“[7]

3. Ciljevi istraživanja

4.1.Naučni ciljevi

Ovim istraživanjem ćemo što je moguće više sagledati postupak i posljedice oduzimanja ili ograničavanja poslovne sposobnosti kao i stavljanja punoljetnih osoba pod starateljstvo teimenovanje staratelja. Takođe, utvrdit ćemo deskripciju trenutnog stanja i položaja osoba

[4]Porodični zakon FBiH, čl. 160
[5]https://www.mdri-s.org/wp-content/uploads/2013/03/Lisenje-poslovne-sposobnosti.pdf, pristup: 15.04 2018.godine.
[6]Čl. 192. st. 1. Porodičnog zakona FBiH
[7]Čl. 192. st. 2. Porodičnog zakona FBiH

kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, problemi sa kojima se ove osobe svakodnevno susreću kao i kršenje osnovnih ljudskih prava. Rezultati ovog istraživanja predstavljati će određena saznanja koja mogu poslužiti za komparativnu analizu u drugim sličnim istraživanjima ali i svima koji se bave ovom problematikom.

4.2.Društveni ciljevi

Društveni cilj istraživanja ogleda se prije svega u ukazivanju na problem oduzimanja ili ograničavanja poslovne sposobnosti i stavljanja punoljetnih osoba pod starateljstvo i imenovanja staratelja, zatim neusklađensot domaćeg i evropskog zakonodavstva. Pored navedenog, cilj nam je ukazati na broj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost na području Kantona Sarajevo.
Imajući u vidu zakonske odredbe kojima su regulisani uslovi za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti, evidentno je da su u skupu osoba sa invaliditetom u najvećem riziku da im poslovna sposobnost bude oduzeta ili ograničena osobe sa intelektualnim teškoćama i duševnim smetnjama što dodatno ove osobe izlaže stigmatizaciji i neprihvatanju u društvu.

5. Sistem hipoteza

5.1.Generalna hipoteza

Potpunim oduzimanjem poslovne sposobnosti i stavljanjem osobe pod starateljstvo, krše se osnovna ljudska prava tih osoba.

5.2.Posebne hipoteze

1. Duševno oboljenje i intelektualne poteškoće su najčešći razlog zbog kojeg se osobama oduzima ili ograničava poslovna sposobnost.
2. Staratelj je najčešće osoba koja odlučuje u ime osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost a ne odlučuje zajedno sa njom.
3. Neophodna je izmjena Porodičnog zakona FBiH i usklađivanje sa međunarodnim dokumentima.

4. Potrebno je omogućiti zabranu prisilnog smještaja osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u ustanove socijalne zaštite.
5. Neophodno je stvoriti pretpostavke za primjenu UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u BiH.
6. Smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u ustanove socijalne zaštite je najčešći primjenjivani oblik „zbrinjavanja“ ovih osoba.

6. Način istraživanja

Istraživanje na temu „Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (Praksa JU “Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“) je teorijsko empirijsko, pri čemu se u empirijskom istraživanju koristiti sljedeće metode istraživanja: historijska metoda, metoda analize, metoda intervjua (ankete) i statistička metoda.

7. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja

Istraživanje na temu „Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost – praksa „JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“ obuhvatit će period od 2015. do 2018. godine. Prostorno određenje odnosi se na Kanton Sarajevo.

PRVI DIO

ODREĐENJE I SVRHA STARATELJSTVA NAD PUNOLJETNIM OSOBAMA

1. *HISTORIJSKI RAZVOJ STARATELJSTVA*

Starateljstvo je kroz historiju prošlo nekoliko faza razvoja. Na početku, staranje o pojedincima koji nisu bili u stanju da se sami brinu o sebi, preuzimala je porodica, danas je ono institut porodičnog prava i jasno je uređeno zakonskim normama.

„U rimskom pravu starateljstvo je već preraslo iz ustanove običajnog prava starog gentilnog društva u pravno - tehnički razrađenu ustanovu. Pravljena je razlika između tutorstva (tutela) i kuratorstva (cura). Tutorstvo se javljalo u dva oblika: tutorstvo nad maloljetnim licima (tutela inpuberum) i tutorstvo nad ženama (tutela mulierum). Pod kuratorstvo su stavljena punoljetna lica koja nisu bila u stanju da se sama staraju o sebi iz određenih razloga. Razlikovale su se tri vrste skrbništva: nad duševno bolesnim licima (cura furiosi); nad rasipnicima (cura prodigi); i nad imovinom odsutnog lica (cura absentis)“.[8]

Dakle, i tutorstvom i kuratorstvom se pružala zaštita određenim osobama koje nisu bile u stanju da se same brinu o sebi i svojoj imovini. Razlika je u tome što su se pod kuratorstvom nalazila punoljetna lica poput rasipnika, duševno bolesnih osoba kao i kuratorstvo nad imovinom odsutnog lica a pod tutorstvom maloljetna lica i žene.

U feudalnom društvu starateljstvo je bilo u skladu sa shvatanjima i razumijevanjima tadašnjeg društva. Kako je feudalizam počivao na staleškoj organizaciji društva, onda je sve bilo povezano i prilagođeno u skladu sa tim. Tako da je starateljstvo bilo povezano sa vršenjem javnih funkcija ali i sa odnosima između staleža.

Primjera radi, kada bi umro vazal, staranje o njegovoj djeci (ukoliko ih je imao) preuzeo bi tzv. sizeren, tj. feudalac koji je bio na višem staležu od njega (na višem društvenom stepenu).

Iako nema tačnih podataka, ovakav odnos između staleža i preuzimanje brige o djeci koja su ostala bez oca nije uvijek bilo humanog karaktera posebno kada je bila riječ o djeci nižeg staleža. Tako, možemo reći da je starateljstvo u ovom periodu bilo najviše povezano sa društvenim položajem i materijalnom situacijom.

„Ustanova starateljstva u kapitalizmu počiva na principima postavljenim još u rimskom pravu. Naravno da su neki principi rimskog prava ublaženi i prilagođeni kapitalističkom društvu. Međutim, i u kapitalizmu porodica počiva na patrijarhalnim osnovama i privatnoj svojini, bar u početnom periodu razvitka ove porodice“.[9]

---

[8]Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str. 424.
[9]Ibid.

Iako se patrijarhalno shvatanje dugo zadržalo u kapitalizmu, postepenom socijalizacijom društva i miješanjem države u porodične odnose, polako se mijenjalo i shvatanje starateljstva u savremenim kapitalističkim zemljama.

Kada govorimo o Bosni i Hercegovini i historijskom razvoju starateljstva, bitno je naglasiti da se dolaskom Osmanlija u BiH počelo primjenjivati šerijatsko pravo kao personalno pravo muslimana. Šerijatsko pravo regulisalo je porodične, nasljedne, bračne i vakufske odnose. Ovo pravo je zadržano i u periodu austrougarske vladavine ali i za vrijeme vladavine SHS/Jugoslavije.

U šerijatskom pravu u BiH starateljstvo se tada dijelilo natestamentalno i sudsko.

Testamentalnog staratelja (Vasi muhtar) određivao je ostavilac i to je imalo jače pravno dejstvo. Ukoliko pak nije ostavljen testament ili u testamentu nije imenovan staratelj, sud je postavaljao u određenim slučajevima tzv. sudskog staratelja (Vasiji kodi).

Naprimjer, otac je putem testamenta mogao imenovati staratelja svome maloljetnom djetetu ili punoljetnom ukoliko nije bio u stanju da se brine sam o sebi i to je bio validniji i jači osnov za vršenje starateljske funkcije a u slučaju da nije postajao testament odnosno da otac nije imenovao staratelja, onda je sud bio ovlašten da sam imenuje staratelja.

„U šerijatskom pravu starateljstvo se označava dvama pojmovima: wilāya i waṣāya. Prvi se veže za štićenikove srodnike koji vrše nad njim starateljstvo, a drugi za osobe koje srodnici imenuju starateljima u oporuci, odnosno za osobu koju imenuje sudija za obavljanje starateljske dužnosti. Staratelj se označava terminom waliyy, odnosno waṣiyy, a štićenik terminom al-mawlā ‘alayhi, te pojmom qāṣir koji, u užem smislu, označava maloljetnika, a u širem smislu lice koje je poslovno nesposobno ili ima ograničenu poslovnu sposobnost.“[10]

Ovdje je bitno za naglasiti da se u starateljsku zaštitu ubraja i roditeljstvo, odnosno roditeljsko staranje ako je otac živ i tzv. starateljsko staranje ako otac nije živ.

„Zakon o sudskom vanparničnom postupku od 1934. unio je bitne izmjene i na jedinstven način uredio ovu materiju, ali gotovo uopće nije primjenjivan u praksi.

On je uveo starateljskog sudiju kao starateljskog organa, ali je zanimljivo da je predvidio i porodične savjete kao fakultativne organe umjesto starateljskog sudije“[11]

U šerijatskom pravu ustanova starateljstva je bila porodičnog karaktera, takva je ostala i danas, s tim da je dozvoljeno miješanje odnosno intervencija države u ovu oblast a zbog zaštite osoba koje su stavljene pod starateljstvo.

[10]Begović, Nedim, Koncept, priroda i mjesto ustanove strateljstva u šerijatskom pravu i porodičnom pravu BiH, Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, 2017., br. 20. str. 5.
[11]Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str.446

„Po završetku Drugog svjetskog rata 1945. godine, u novoj Jugoslaviji uveden je model sekularne države koju karakterizira odvojenost vjerskih zajednica od države, proglašenje vjere za privatnu stvar svakog čovjeka i uživanje građanskih prava neovisno o pripadnosti ili nepripadnosti nekoj vjerskoj zajednici ili ispovijedanju neke religije“.[12]

Nakon usvajanja ovog modela, šerijatsko pravo u BiH gubi pravnu snagu, nakon toga ukidaju se i šerijatski sudovi 1946. godine. Svi predmeti koji su spadali u njihovu nadležnost, stavljeni su u nadležnost narodnih odnosno građanskih sudova.

Starateljstvo je takođe prošlo kroz nekoliko faza razvoja odnosno preobražaja, tako je u Ustavu iz 1946. godine normirano da lica pod starateljstvom uživaju naročitu zaštitu države. Ovime je starateljstvo postala ustanova društvenog karaktera a ne porodičnog ili privatnog kako je bilo do tada.„U novoj Jugoslaviji u periodu od 1946.do ustavnih amandmana napuštena je praksa pravnog partikularizma u određivanju organa starateljstva. To pitanje riješeno je jedinstveno za cijelu teritoriju Jugoslavije i to je prvo opšte obilježje ovog perioda. Drugo obilježje ogleda se u napuštanju ideje o sudovima kao organima starateljstva. Osnovni zakon o starateljstvu povjerio je ove zakone tadašnjim narodnim odborima“. [13]

Dakle, nakon ukidanja sudova kao organa starateljstva, poslove iz oblasti starateljstva obavljali su narodni odbori sve do osnivanja centara za socijalni rad 1961.

Prije osnivanja centara za socijalni rad, postojalo je nekoliko prijedloga za reformu organa starateljstva.

Tako je prvi prijedlog bio da organ starateljstva treba da ostane u nadležnosti narodnih odbora. Drugi prijedlog je bio da organ starateljstva treba da bude sud, s tim da bi trebalo formirati posebne starateljske sudove ili starateljska vijeća pri redovnim sudovima.

Treći prijedlog je bio da organ starateljstva treba da bude posebna stručna služba.

Konačno, ovo pitanje je riješeno preporukom Savezne skupštinete na taj način dolazi do mogućnosti osnivanja centara za socijalni rad.

Svaka republika i pokrajina u Jugoslaviji je imala mogućnost da svojim zakonima odrede organa starateljstva.

„Ovo je učinjeno čl. 54. Osnovnog zakona o starateljstvu od 1965. godine a takođe i ustavnim amandmanima na osnovu kojih je cjelokupna zakonodavna nadležnost u ovoj oblasti prenijeta na republike i pokrajine. Polazeći od samoupravnog opredjeljenja, republike i pokrajine su svojim zakonima ostavile općinama izvjesnu slobodu odlučivanja u pogledu

[12]Durmišević, E. : Prestanak važenja šerijatkog prava kao pozitivnog prava 1945. u Bosni i Hercegovini, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu (1953. – 2017.god.) Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2007. god., str. 1055.

[13]Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str.446

izbora organa starateljstva između dva moguća organa: centra za socijalni rad ili upravnog organa skupštine općine (osim u SR Sloveniji)“[14].

S obzirom da je republikama i pokrajinama ostavljena mogućnost da sami odrede ko će vršiti poslove starateljstva, u SR BiH je odlučeno da će te poslove obavljati općinski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite.

Prema PZ SR BiH poslove zaštite i pomoći porodici i druge poslove (uključujući i staranje o licima pod starateljstvom), vrši općinski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite, ako odlukom skupštine općine vršenje ovih poslova nije povjereno drugom organu, organizaciji odnosno zajednici (član 15, st. 1 i čl. 172.).

2. ODREĐENJE I SVRHA STARATELJSTVA NAD PUNOLJETNIM OSOBAMA

Svrha starateljstva prema odredbama Porodičnog zakona FBiH je prvenstveno zaštita ličnosti štićenika. Obzirom da je štićenik osoba koja se ne može starati o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama neophodna mu je pomoć drugih osoba, tačnije staratelja koji bi mu pružio pomoć te bi se tako navodno, starateljstvom obezbjedila zaštita štićenikove ličnosti, zaštita njegovih prava i interesa ali i liječenje i osposobljavanje za život i rad i zaštita štićenikove imovine ukoliko je posjeduje.

„Osobe čija se zaštita ostvaruje starateljstvom su: 1. maloljetnici bez roditeljskog staranja (koji nemaju roditelje ili se oni ne staraju o njima), 2. punoljetne osobe koje nisu sposobne starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama, kojima je zbog toga oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i 3. punoljetne osobe koje nisu, iz bilo kojih razloga u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama. U ovom posljednjem slučaju se ne radi o nesposobnosti, već o nemogućnosti, odnosno spriječenosti poslovno sposobne osobe da se stara o svojim pravima i interesima.

Prema razlozima zbog kojih se osoba stavlja pod starateljstvo, razlikuju se tri vrste starateljstva: starateljstvo nad maloljetnim osobama, starateljstvo nad punoljetnim osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i starateljstvo u posebnim slučajevima“.[15]

[14]Ibid, str.449.
[15]Traljić N. Bubić S. - Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007. , str. 236.

Međutim, oduzimanje poslovne sposobnosti i stavljanje punoljetne osobe pod starateljstvo uzrokuje niz posljedica i nažalost, donosi više štete nego koristi, pa se čini da je osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost pred zakonom „nepostojeća ličnost“.

Drugim riječima, osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost ne mogu ostvariti elementarna ljudska prava koja su im zagarantovana Ustavom BiH ali i Konvencijom OSI kao i mnogim drugim međunarodnim dokumentima. Ove osobe su stavljene u situaciju da su zavisne od drugih lica, (i to ne svojom voljom) da drugi u njihovo ime donose odluke koje se tiču njihovog privatnog života.

Nažalost, one su prepuštene na milost i nemilost svojim starateljima, koji odlučuju umjesto njih i koji nerijetko znaju zloupotrijebiti svoju ulogu i time umjesto koristi nanijeti samo štetu ovim osobama.

3. PRAVNI IZVORI STARATELJSTVA U BiH i FBiH

Izvore starateljskog prava možemo podijeliti na dvije skupine: direktne izvore starateljskog prava i supsidijarne odnosno dopunske izvore. Direktni izvori starateljskog prava jesu pisana pravna pravila koja uređuju ustanovu starateljstva i tu ubrajamo: ustav, međunarodne ugovore, zakone i podzakonske akte. U dopunske, odnosno supsidijarne izvore starateljskog prava ubrajamo: sudsku praksu i pravnu nauku.

Običaji odnosno običajna pravila se u nekim pravima takođe smatraju supsidijarnim izvorom prava. Kod nas je to bio slučaj sve do donošenja Porodičnog zakona iz 1979. godine, nakon čega običaji prestaju važiti kao supsidijarni izvor prava.

Ustav BiH je najviši pravno politički dokument. Kao takav ima najveću pravnu snagu i dužni su ga poštovati svi građani ove države. Ustav BiH kao i Ustav FBiH smatraju se izvorom starateljskog prava. Iako ovi ustavine normiraju odredbe koje se direktno tiču ustanove starateljstva, ipak u Ustavu BiH (član II stav 1. i 2) stoji da će Bosna i Hercegovina osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda te da prava i slobode predviđeni u Evropskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kao i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

Dakle,na ustanovu starateljstva se odnose i međunarodni ugovori čije odredbe imaju snagu ustavnih odredaba i BiH je dužna primjenjivati i poštovati sve međunarodne ugovore koje je potpisala i ratifikovala.

Zakone kao izvore starateljskog prava možemo podijeliti na osnovne i dopunske. Osnovni izvor starateljskog prava jeste Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i u on u potpunosti uređuje ustanovu starateljstva.

Dopunski izvori uređuju nekoliko aspekata starateljskog prava. U dopunske izvore starateljskog prava ubrajamo sljedeće zakone:

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom[16]
- Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama[17]
- Zakon o upravnom postupku[18]
- Zakon o parničnom postupku[19]
- Zakon o vanparničnom postupku[20]
- Zakon o obligacionim odnosima[21]
- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima.[22]

Podzakonski akti se takođe smatraju izvorom starateljskog prava, i oni moraju biti uređeni u skladu sa zakonom, u ovom slučaju ih donosi federalni ministar rada i socijalne politike. Podzakonski akti koji se direktno tiču starateljstva u BiH su:

- Uputstvo o vođenju evidencije i dokumentacije o osobama stavljenim pod starateljstvo i o imovini štićenika[23]
- Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate mjesečne novčane naknade za rad staratelja i osobe imenovane za vršenje dužnosti staratelja u organu starateljstva[24]

[16]Službene novine FBiH, broj 36/1999, 54/2004 i 39/2006, 14/2009.
[17]Službene novine FBiH, broj 37/2001.
[18]Službene novine FBiH, broj 2/1998, 48/1999.
[19]Službene novine FBiH, broj 53/2003, 73/2005, 19/2006, 98/2015.
[20]Službene novine FBiH, broj 1/1998, 39/2004 i 73/2005, 80/2014.
[21]Službeni list RBiH, br. 2/1992, 13/1993, 13/1994.
[22]Službeni list RBiH, broj 2/1992-5, 13/1994-189.
[23]Službene novine FBiH, broj 17/2006
[24]Službene novine FBiH, broj 18/ 2006

DRUGI DIO

NADLEŽNOST I POSLOVI CENTARA ZA SOCIJALNI RAD KAO ORGANA STARATELJSTVA U OBLASTI STARATELJSKE ZAŠTITE

1. *Nadležnost i poslovi centara za socijalni rad kao organa starateljstva u oblasti starateljske zaštite*

„Pitanje organa koji će vršiti poslove organa starateljstva izuzetno je važno i osjetljivo. Od njegovog pravilnog rješenja zavisi uspješnost i efikasnost ostvarivanja brojnih zadataka ovog organa u oblasti starateljstva, u ostalim oblastima porodičnog prava i u drugim granama prava.“[25]Kao što je u ovom radu već rečeno kroz historiju starateljstva, obavljanje poslova starateljstva bilo je povjeravano različitim organima vlasti sve do donošenje odluke o formiranju centara za socijalni rad 1961. godine.

Danas, u BiH za organ starateljstva određen je nadležni centar za socijalni rad a nadležnost ovog organa možemo podijeliti na stvarnu i mjesnu nadležnost.

1.1.Stvarna nadležnost

Prema Porodičnom zakonu FBiH za organ starateljstva je određen centar za socijalni rada, a u općinama gdje centar za socijalni rad nije osnovan, općinska služba će obavljati poslove starateljstva.Obzirom da su poslovi organa starateljstva brojni i složeni te da je zbog toga organu starateljstva potrebna pomoći drugih stručnjaka, PZFBiH u (čl. 164. st. 3.) normira mogućnost da organ starateljstva osnuje stručno tijelo sastavljeno od ljekara, pedagoga, psihologa, pravnika, socijalnog radnika i drugih stručnjaka. Ovaj tim ima zadatak da razmatra stručna pitanja i predlaže organu starateljstva preduzimanje pojedinih mjera starateljstva.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je u ovoj oblasti imenovan kao drugostepeni organ. Kada je riječ o kantonu Sarajevo, svaka općina posjeduje službu socijalne zaštite koja je stvarno nadležno tijelo na području te općine i koja obavlja poslove starateljstva.

1.2.Mjesna nadležnost

Zakonska odredba koja uređuje mjesnu nadležnost organa starateljstva normira da se mjesna nadležnost organa starateljstva u poslovima starateljstva određuje prema prebivalištu osobe koja treba da se stavi pod starateljstvo, a ako se prebivalište ne može utvrditi onda

[25]Traljić N. Bubić S. - Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007. , str. 239

prema njenom boravištu. Ukoliko štićenik promijeni mjesto prebivališta, u tom slučaju se mijenja i mjesna nadležnost organa starateljstva pa stvarno nadležan postaje organ starateljstva utvrđen prema novom prebivalištu štićenika.

1.3.Poslovi organa starateljstva u oblasti starateljske zaštite osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost

Organ starateljstva poslove starateljstva može vršiti na dva načina: posrednokada poslove starateljstva dodjeljuje staratelju koji će se vršiti funkciju staratelja i to pod kontrolom organa starateljstva i neposredno kada će poslove starateljstva obavljati osoba koja je zaposlena u organu starateljstva, odnosno centru za socijalni rad ili službi socijalne zaštite. Kako se navodi u PZFBiH u čl. 165. stav 4. organ starateljstva dužnost staratelja vrši neposredno ako to zahtijeva interes štićenika i okolnosti slučaja. Za vršenje dužnosti staratelja imenuje se osoba zaposlena u organu starateljstva.Neposredno vršenje poslova starateljstva u praksi se najčešće primjenjuje onda kada osoba koja se stavlja pod starateljstvo nema srodnika ili neke druge osobe koja bi obavljala funkciju staratelja pa se iz tog razloga za staratelja imenuje osoba koja je zaposlena u centru za socijalni rad.

„Poslovi u oblasti starateljstva se mogu podijeliti u tri grupe:

- neposredni poslovi,
- poslovi rukovođenja i
- poslovi nadzora i pomoći.“[26]

Neposredni poslovi su oni poslovi koje obavlja neposredno sam organ starateljstva, tj. neposredno vrši dužnosti staratelja i obavlja poslove koje bi inače obavljao staratelj koji se imenuje štićeniku stavljanjem pod starateljstvo.

Poslovi rukovođenja su oni poslovi koje organ starateljstva obavlja u vezi sa stavljanjem pod starateljstvo, imenovanjem staratelja kao i vršenjem i prestankom njegove dužnosti. Poslovi rukovođenja prema PZFBiH su: poduzimanje potrebnih mjera da se na najbolji način ostvari svrha starateljstva (čl. 164 stav 1.), donošenje rješenja o stavljanju pod starateljstvo i imenovanje staratelja (članovi 168. i 205.), davanje odobrenja staratelju za preduzimanje poslova čije zaključenje zakon uslovljava ovim odobrenjem (članovi 177., 178., 189., 194.), preduzimanje mjera da se imovina štićenika popiše, procijeni i preda staratelju na upravljanje (čl. 173.), određivanje mjesečne naknade, nagrade i naknade opravdanih troškova staratelju (čl. 181.), vođenje evidencije i dokumentacije o štićenicima o preduzetim mjerama i

[26]Ibid, str. 243.

imovini štićenika (čl. 212.), donošenje rješenja o prestanku starateljstva i o prestanku dužnosti staratelja (članovi 205. i 184.).

Poslovi nadzora i pomoći su poslovi organa starateljstva u obezbjeđenju zaštite interesa štićenika kao i pravilno vršenje funkcije staratelja. Tu ubrajamo poslove: razmatranja izvještaja i računa o radu staratelja i preduzimanje odgovarajućih mjera radi zaštite interesa štićenika, te kontrola rada staratelja ličnim uvidom (čl. 180. st. 4 i 5), preduzimanje mjera radi naknade štete koju je staratelj prouzrokovao štićeniku (čl. 182.), ispitivanje prigovora na rad staratelja i određivanje mjera koje će se poduzeti (čl. 211.), nadzor nad privremenim smještajem maloljetnog štićenika u odgojno obrazovnu ili zdravstvenu ustanovu ili kod osobe kojoj je povjeren na čuvanje i odgoj. (čl. 187).

1.4.Izbor i imenovanje staratelja

Organ starateljstva koji imenuje štićeniku staratelja, ima obavezu da prije imenovanja staratelja provjeri ispunjava li određena osoba zakonske uslove da bude staratelj te da imenuje starateljem osobu koja će na najbolji način štititi prava i interese štićenika. S tim u vezi, „staratelj se određuje kao poslovno sposobno fizičko lice koji ima određena lična svojstva i sposobnosti, postavljeno od strane organa starateljstva ili po sili zakona, po svom prethodnom pristanku, da se pod nadzorom organa starateljstva samostalno i savjesno stara o ličnosti , pravima, interesima i imovini štićenika“.[27]

Na osnovu navedenog, staratelj mora biti poslovno sposobna osoba, koja mora imati određena lična svojstva i sposobnosti (od staratelja se očekuje da bude odgovorna i savjesna osoba koja će uspješno obavljati poslove starateljstva). Staratelja mora imenovati organ starateljstva, uslov je da osoba dobrovoljno prihvati ulogu staratelja te da se kao što smo već spomenuli odgovorno i savjesno stara o ličnosti, pravima, interesima i imovini štićenika.

Porodični zakon FBiH u članu 169.normira da se za staratelja ne može imenovati osoba:

a) kojoj je oduzeto roditeljsko staranje; (naravno, ukoliko osoba nije na ispravan način izvršavala ulogu roditelja, onda ne možemo očekivati ni da će biti uspješan staratelji te da će se adekvatno brinuti o štićeniku),
b) kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost; (osobi kojoj je oduzeta poslovna sposobnost se svakako imenuje staratelj tako da je nemoguće da takva osoba (kojoj je i samoj potreban staratelj) bude staratelj drugoj osobi, dakle, za staratelja se može imenovati samo punoljetna, poslovno sposobna osoba),

[27]Ibid, str. 246.

c) čiji su interesi u suprotnosti sa interesima štićenika; (dakle, ukoliko dođe do sukoba interesa između štićenika i osobe koju bi trebalo imenovati za staratelja, u tom slučaju sukob interesa je zakonska prepreka zbog koje ta osoba neće moći biti imenovana za staratelja, suprotnost interesa može biti iz različitih razloga, npr. zbog određenog spora koji se vodi između ove dvije osobe ili iz nekih drugih razloga),
d) od koje se, s obzirom na njeno ranije i sadašnje vladanje, osobna svojstva i odnose sa štićenikom i njegovim roditeljima, ne može očekivati da će pravilno vršiti dužnosti staratelja; (staratelj mora biti osoba koja će odgovorno i savjesno izvršavati funkciju starateljstva, ukoliko je osoba nesavjesna i neodgovorna ne možemo očekivati da će uspješno izvršavati ulogu staratelja),
e) sa kojom je štićenik sklopio ugovor o doživotnom izdržavanju.(„ovim se ugovorom jedna strana obavezuje doživotno izdržavati drugu, a ova svoju imovinu ili njen dio u nasljeđe prvoj. Kako je interes davaoca izdržavanja da što manje plati na ime izdržavanja, a što više dobije imovine primaoca izdržavanja, očito je da su njihovi interesi u sukobu, zbog čega ne postoji dovoljna garancija da će staratelj štititi interese štićenika“).[28]

Pored navedenih uslova, zadnji, ali ne i manje važan uslov, pri imenovanju staratelja je da organ starateljstva uzima u obzir i mišljenje samog štićenika ukoliko je on sposoban shvatiti o čemu se radi kao i mišljenja bliskih štićenikovih srodnika (čl.165. st. 3. PZFBiH).

Mišljenje štićenika bi trebalo biti jedno od najvažnijih uslova kod imenovanja staratelja, što se u praksi uvijek ne poštuje.

Prema odredbama člana 205. PZFBiH postupak za stavljanje pod starateljstvo se vodi po načelu oficijelnosti i hitnosti. Nakon što organ starateljstva dobije saznanje o slučaju u kojem osoba treba da se stavi pod starateljstvo od subjekata sa kojima sarađuje ili to utvrdi sam, pokreće postupak za stavljanje pod starateljstvo. Organ starateljstva je takođe obavezanpoduzeti potrebne mjere radi zaštite ličnosti, prava i interesa osobe za koju treba pokrenuti postupak za stavljanje pod starateljstvo.Organ starateljstva je dužan prije nego što imenuje određenu osobu za staratelja, upoznati ga sa samim značajem starateljstva te sa pravima i obavezama koje mora izvršavati u obavljanju uloge staratelja.

Tako, prema odredbama PZFBiH (član 168. stav 4.) organ starateljstva prije donošenja rješenja o imenovanju staratelja, upoznaje osobu koju namjerava imenovati za staratelja sa značajem starateljstva, sa pravima i dužnostima staratelja i sa drugim važnim podacima potrebnim za vršenje dužnosti staratelja. Istim zakonom je normirana i obaveza organa starateljstva da obavijestit nadležnog matičara u roku od 15. dana od pravosnažnosti rješenja o

[28]Ibid, str. 249.

stavljanju pod starateljstvo, a ako štićenik ima nepokretnu imovinu, potrebno je i obavijestiti zemljišnoknjižni ured mjesno nadležnog suda radi upisa u zemljišnu knjigu.

1.5.Vrste staratelja

U pravnoj teoriji, vrste staratelja , odnosno klasifikacija staratelja određuje se prema nekoliko kriterijuma, kao što su:

1. Prema broju štićenika prema kojima staratelj vrši starateljsku dužnost gdjerazlikujemo individualne i kolektivne staratelje.Individualnistaratelj obavlja poslove nad jednim štićenikom ili u nekim slučajevima nad više štićenika ukoliko je to doneseno posebnim rješenjima organa starateljstva.Kolektivni staratelj obavlja starateljsku funkciju nad više štićenika između kojih postoji neka veza. Drugim riječima, štićenici su zbog istih razloga stavljeni pod starateljstvo, dakle osnov starateljstva je isti kod svih štićenika pa se ono vrši kao jedna cjelina. Takođe, kolektivni staratelj može biti zavodski i zajednički. Tako, štićenici koji su smješteni u jednoj ustanovi mogu imati jednog zavodskog staratelja koji će obavljati funkciju staratelja prema svim štićenicima u ustanovi, tu funkciju obavlja rukovodilac ustanove stupanjem na mjesto rukovodioca, a kada prestane obavljati funkciju rukovodioca, prestaje obavljati poslove staratelja.„Zajednički starateljobavlja dužnost staratelja nad štićenicima koji imaju zajedničku, nepodijeljenu imovinu. Prema Zakonu o nasljeđivanju (čl.132. u vezi sa čl.181.) ako nijedan od nasljednika nije sposoban upravljati zaostavštinom, a nema zakonskog zastupnika, sud postavlja privremenog staraoca zaostavštine, o čemu obavještava organ starateljstva koji može postaviti drugog staratelja, ovaj staratelj zastupa sve nasljednike“[29].
2. Prema prirodi i obimu ovlaštenja razlikuju se matični, staratelj imovine i naročiti staratelj. Matični starateljse imenuje svakom štićeniku pa se može nazvati i osnovni staratelj. Njegova osnovna dužnost jeste da se stara o štićeniku, odnosno njegovoj ličnosti.Staratelj imovinese imenuje pored matičnog, odnosno pored zavodskog stratelja i to u slučaju kada za tim postoji potreba. Npr. kada štićenik ima imovinu o kojoj se staratelj ne može brinuti zbog prostorne udaljenosti imovine i ustanove u kojoj je štićenik smješten, tako da imovina nije u području nadležnosti organa starateljstva. U tom slučaju seimenuje staratelj čija je dužnost da se stara o zaštiti

[29]Ibid, str.251.

imovinskih interesa štićenika.Posebni (kolizioni ili naročiti)staratelj se imenuje štićeniku u slučaju kada između staratelja i štićenika nastane sukob interesa.

3. Prema trajanju starateljske funkcije staratelji se mogu podijeliti na trajne i privremene. Trajni (stalni) je staratelj se imenuje štićeniku bez prethodnog određivanja dužine trajanja njegove funkcije. Dakle, poslove staratelja obavlja dok postoji potreba za starateljstvom ili dok se ne razriješi dužnosti.Privremeni staratelj se imenuje za određeno vrijeme osobi koja učestvuje u postupku, ukoliko sama nije u stanju zastupati svoje interese. Privremeni staratelj se imenuje osobi u toku postupka za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti, ako je to potrebno.

1.6.Imenovanje, dužnosti, prava i odgovornosti staratelja

Prije imenovanja staratelja, organ starateljstva, kako smo već navodili vrši provjeru potencijalnog staratelja, odnosno provjerava da li ispunjava zakonske uslove. Nakon što se utvrdi da osoba ispunjava zakonske uslove, organ starateljstva istu imenuje za obavljanje starateljske funkcije.

U praksi, nerijetko se uloga staratelja zna i zloupotrijebiti zbog pretjerane „slobode“ staratelja koji iskorištava štićenika ali mu i ne daje priliku da učestvuje u odlukama koje se tiču njegovog života već staratelj odlučuje u njegovo ime.

Naime, problem jeste pretjerano „uplitanje“ staratelja u život štićenika i nemogućnost da staratelj bude osoba koja će odlučivati zajedno sa štićenikom a ne u ime štićenika. Istina, da u zakonu stoji da staratelj mora da se posavjetuje sa štićenikom kada treba da donese određenu odluku i da se treba poštovati i uvažiti mišljenje štićenika ako je ovaj u stanju razumjeti o čemu se radi. Međutim, u praksi često nije tako.

Na ovaj način štićenik gubi svoja najelementarnija prava, jer bez obzira na njegove želje i preferencije, staratelj može odlučiti drugačije a štićenik nije u mogućnosti da to promijeni.

„Oduzimanjem poslovne sposobnosti osoba gubi mogućnost kontrole nad sopstvenim životom, ne može ga planirati, ali ni donositi odluke i preuzimati odgovornost. Umjesto nje sve odluke donosi zamjenski odlučitelj, odnosno staratelj koji svoju moć može zloupotrijebiti i nanijeti štetu osobi kojoj je poslovna sposobnost oduzeta“.[30]

Primjer iz literature možda to najslikovitije potvrđuje:

[30]Miković, B „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169.

„U vrijeme posljednjih Općih izbora u BiH, 2014. godine, kao član općinske izborne komisije, svjedočili smo sljedećem: U matični ured žurno je ušla uposlenica centra za socijalni rad da prijavi smrt majke punoljetne osobe čiji je staratelj. Nakon upisa podataka matičarka zadužena za dio poslova oko uspostave centralnog biračkog spiska ispričala je da je kćerka umrle neposredno poslije majčine smrti došla u matični ured prijaviti smrt u porodici. Bila je to mlada, lijepa, pristojna i vrlo uredna djevojka. U razgovoru s njom matičarka ni na koji način nije mogla niti pretpostaviti da je to osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost.

Budući da su prema zakonu prvenstveno članovi domaćinstva umrle osobe dužni prijaviti smrt u porodici, matičarka je obavezna provjeriti srodstvo i osobne podatke osobe koja prijavljuje smrtni slučaj. Ove podatke dužna je upisati u matičnu knjigu umrlih. Kako bi utvrdila tačnost podataka matičarka je neposrednim uvidom u rodni list djevojke ustanovila da je pod starateljstvom, a potom joj objasnila da ona po zakonu zbog oduzete poslovne sposobnosti ne može prijaviti smrt sopstvene majke. To mora uraditi njezin staratelj. Djevojka je ostala „nijema“. Uplakana i ponižena bez ijedne izgovorene riječi napustila je matični ured. Matičarka je obavijestila centar za socijalni rad o neophodnosti dolaska staratelja u matični ured kako bi prijavio smrt majke štićenice.

Kako je zakonski rok za prijavu 30 dana od dana kada je smrt nastupila, matičarka je istakla da je tokom proteklih sedmica često mislila na djevojku. Također, po njenim riječima, brinula se i da li će staratelj blagovremeno prijaviti smrt štićeničine majke, što je starateljica i uradila zadnji dan zakonskog roka“. [31]

Koliko god da nas zakon uvjerava da je oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti za dobrobit osobe, to nažalost, često nije tako i svjedoci smo svakodnevnog kršenja ljudskih prava ovih osoba i nemogućnosti njihovog djelovanja da bilo šta poduzmu.

Prema odredbama člana 193. PZFBiH staratelj osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost dužan je naročito se starati o njenoj osobnosti, vodeći računa o uzrocima zbog koje je oduzeta odnosno ograničena poslovna sposobnost. Uz to je dužan nastojati da se svi ovi uzroci otklone i da se štićenik osposobi za samostalan rad.

Dakle, starateljeva dužnost jeste prije svega da se brine o ličnosti štićenika odnosno da vodi računa o njegovom zdravlju, liječenju, kvaliteti smještaja ali i na integraciji u društvo, odnosno njegovom osposobljavanju za samostalan život i rad u onoj mjeri koliko je to moguće i u zavisnosti od razloga zbog kojeg mu je oduzeta odnosno ograničena poslovna sposobnost.

U Porodičnom zakonu FBiH (čl. 194. st. 1. i 2.) se navodi da je staratelj osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost u dužnostima i pravima izjednačen sa starateljem maloljetne

[31]Ibid,str. 171.

osobe koja nije navršila 14. godina života a staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost ima dužnosti i prava staratelja maloljetne osobe koja je navršila 14. godina života, ali organ starateljstva može, kad je to potrebno, odrediti poslove koje osoba sa ograničenom poslovnom sposobnošću može poduzimati samostalno tokom života.

Kako možemo primijetiti iz navedenog člana, staratelj osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost u pravima i obavezama izjednačen je sa starateljem maloljetnika koji nije navršio 14. godina života, dok je staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost izjednačen sa starateljem maloljetnika koji je navršio 14. godina života, ovakvo izjednačavanje i upoređivanje odraslih osoba sa maloljetnicima samo po sebi je diskiriminirajuće.

Staratelj, pored dužnosti koje mora izvršavati u skladu sa odredbama čl. 181. PZ FBiH ima i određena prava a to su: pravo staratelja na mjesečnu naknadu, pravo staratelja na naknadu opravdanih troškova te mogućnost određivanja nagrade staratelju ukoliko se on znatno zalagao i uložio dodatni trud i rad sa štićenikom**.** Staratelj, takođe za svoj rad odgovara građanski, krivično i administrativno.

Ukoliko nije obavljao dužnost staratelja savjesno i odgovorno i time samo naštetio štićeniku, za to će i odgovarati i snositi eventualne posljedice.

Prigovor na rad staratelja može podnijeti sam štićenik ukoliko je svjestan shvatiti o čemu se radi, zatim osobe koje su bliske štićeniku poput bračnog partnera ili srodnika ali i svaki građanin dužan je obavijestiti organ starateljstva na sve nepravilnosti ukoliko ih primijeti. Dakle, prigovor se podnosi organu starateljstva.

A kada je riječ o prigovoru koji sepodnosi na rad organa starateljstva, u tom slučaju se prigovor podnosi organu nadležnom u upravnim stvarima starateljstva za drugostepeni postupak.

Ovi organi su dužni odgovorno ispitati prigovor i ukoliko je prigovor osnovan, preduzeti zakonske mjere.

1.7.Prestanak starateljstva nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost

Prema odredbama Porodičnog zakona FBiH (čl. 185, 186, 187.) prestanak dužnosti staratelja će se desiti u četiri slučaja:

- smrću staratelja,
- razrješenje staratelja po službenoj dužnosti(ukoliko organ starateljstva utvrdi da staratelj ne izvršava svoju ulogu savjesno i odgovorno, ili ukoliko na neki način ugrožava štićenika ili ukoliko se iz nekih razloga utvrdi da je u interesu štićenika da imenuje drugog staratelja),
- razrješenje po zahtjevu staratelja (obzirom da je staratelj ovu ulogu prihvatio dobrovoljno, tako isto može odustati od uloge staratelja kada on to odluči),
- prestanak starateljstva(kada prestane potreba za starateljstvom, npr. zbog vraćene poslovne sposobnosti, organ starateljstva donosi rješenje o prestanku starateljstva i o razrješenju staratelja dužnosti).

Starateljstvo prestaje kada se odlukom suda donesenom u vanparničnom postupku štićeniku vrati poslovna sposobnost (član 196.stav 1.). Pravosnažnu odluku o vraćanju poslovne sposobnosti sud odmah dostavlja organu starateljstva. (član 196. stav 2.).

Kada prestanu razlozi zbog kojih je oduzeta poslovna sposobnost, štićeniku se poslovna sposobnost vraća i time prestaje potreba za starateljstvom.

„Do prestanaka dolazi kada ova sudska odluka postane pravosnažna, tako da je rješenje o prestanku starateljstva deklarativne a ne konstitutivne prirode. Konstitutivnog je karaktera navedeno sudsko rješenje, jer ono stvara promjene koje organ starateljstva svojim rješenjem samo deklariše“.[32]

Kada odluka postane pravosnažna, odnosno kada prestane starateljstvo, staratelj je dužan da organu starateljstva podnese izvještaj o svome radu kao i o stanju štićenikove imovine koju je dužan predati štićeniku.

Nakon prestanka starateljstva, organ starateljstva poziva staratelja da u određenom roku podnese izvještaj o svom radu i o stanju štićenikove imovine i da preda svu imovinu na upravljanje štićeniku, odnosno roditelju. Predaja imovine vrši se u prisustvu staratelja, štićenika, odnosno roditelja i predstavnika organa starateljstva o čemu se sastavlja zapisnik. (član 185.stav 1. i 2.PZ FBiH).

[32]Traljić N. Bubić S. - Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007. , str. 287.

TREĆI DIO

ODUZIMANJE I OGRANIČENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

1. Razlozi za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti

Osoba stiče poslovnu sposobnost punoljetstvom a tokom života joj može biti oduzeta ili ograničena ukoliko sud utvrdi da postoje razlozi za to.

Čini se da nismo u potpunosti svjesni značaja poslovne sposobnosti, smatrajući je pravom koje se u potpunosti podrazumijeva. Poslovna sposobnost se automatski stiče sa navršenih 18. godina. Nažalost, tokom života,shodno zakonu, odnosno odlukama suda pojedinim osobama se poslovna sposobnost oduzima, čime se te osobe dovode u stanjeda nisu u mogućnosti ostvariti osnovna ljudska prava.

„Aktuelni porodični zakoni u BiH normiraju dva nivoa oduzimanja poslovne sposobnosti: oduzimanje poslovne sposobnosti i ograničenje poslovne sposobnosti.

Razlika između navedena dva oblika ogleda se u tome što osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću ne mogu svojevoljno poduzimati nikakve radnje, dok osobe s ograničenom poslovnom sposobnošću mogu upravljati i raspolagati određenim opsegom prava.

One prema odredbama Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine mogu samostalno davati izjave koje se tiču osobnih stanja, osim ako zakonom ili odlukom organa starateljstva nije drugačije određeno.Navedena mogućnost, iako na prvi pogled upućuje na primjenu načela individualizacije, uvjetovanjem prava autonomije volje odlukom organa starateljstva vezano za davanje izjava koje se tiču osobnih stvari u suprotnosti je s odredbama Konvencije.

Za razliku od osoba kod kojih je poslovna sposobnost ograničena, osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću, shodno odredbama koje su normirane u različitim zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, ne mogu:

- učestvovati u postupku posredovanja prije razvoda braka
- usvojiti dijete
- vršiti roditeljsko staranje
- samostalno obavljati radnje u postupku (parnična sposobnost)
- glasati
- sklopiti brak
- donijeti odluku o medicinskim mjerama
- osnovati radnju“[33]

[33]B. Miković, „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169 i 170.

U zakonu je stavljen naglasak na zaštitu prava i interesa osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost te da se oduzimanjem poslovne sposobnosti i imenovanjem staratelja osoba štiti, tj. štite se prava i interesi osobe.

Međutim, u navedenim zakonskim odredbama vidljivo je kršenje osnovnih ljudskih prava, kao i neusklađenost naših zakona sa Ustavom BiH ali i UN Konvencijom o pravima OSI.

UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom ima svrhu unapređenje, zaštita i osiguranje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa invaliditetom i unapređenje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva (član 1. stav 1.).

Ipak, bez obzira što bi prava zagarantovana Konvencijom osobe sa invaliditetom trebale uživati, nažalost, one nerijetko doživljavaju kršenje tih istih prava ali se susreću i sa preprekama zbog kojih nisu u mogućnosti da realizuju i ostvare ta prava. Zbog toga je neophodno uskladiti domaće zakonodavstvo sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, posebno vodeći računa o postupku odlučivanja o poslovnoj sposobnosti i starateljstvu nad ovim osobama kako bi se osiguralo dostojanstvo osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i uživanje njihovih ljudskih prava.

Porodični zakon FBiH, u čl. 192. st. 1. normira moguće razloge za oduzimanja poslovne sposobnosti: punoljetnoj osobi koja zbog duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili prekomjernog uživanja alkohola ili opojnih droga, senilnosti ili drugih uzroka nije sposobna sama brinuti se o svojim pravima i interesima oduzima poslovna sposobnost.

U istom članu st. 2. stoji da punoljetnoj osobi koja zbog uzroka iz stava 1. ovog člana neposredno ugrožava svoja prava i interese ili prava i interese drugih osoba ograničava se poslovna sposobnost.

Dakle, kao razlozi oduzimanja poslovne sposobnosti PZFBiH navodi: duševnu bolest, zaostali duševni razvoj, prekomjerno uživanje alkohola ili opojnih droga i senilnost, i drugi uzroci zbog kojih osoba nije u stanju da se sama brine o svojim pravima i interesima. Ovakvim zakonskim normiranjem čini se sa da nije teško pronaći „dijagnozu“ i osobu lišiti poslovne sposobnosti. To posebno što sud kod donošenja odluke gotovo isključivo oslanja na mišljenje vještaka neuropsihijatra.Dakle, ne provjerava drugi uslov koji je mnogo važniji od prvog, a to je da se najčešće ne poštuju želje i preferencije same osobe. Stoga se čini da se olako pristupa ovom postupku te da se ne provode konkretnije provjere prije donošenja odluke o oduzimanju ili ograničavanju poslovne sposobnosti.

„Dodamo li ovakvoj praksi notu predrasuda i činjenice da se tradicionalno tako radi u uvjerenju da je to u interesu takve osobe, da je za nju najbolje, onda je sasvim jasno da je riječ

o „sistemskom zanemarivanju subjektiviteta i sposobnosti bez da se pruži podrška za korištenje preostalih sposobnosti[34]“.

2. Postupak za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti

Stvarnu nadležnost za postupak oduzimanja i ograničenja poslovne sposobnosti ima općinski sud dok je mjesno nadležan sud na čijem području osoba kojoj se oduzima ili ograničava poslovna sposobnost ima prebivalište odnosno boravište. Kao što smo već ranije navodili, neophodno je da prije oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti sud provjeri da li postoje razlozi za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti.

Prema PZFBiH prijedlog za pokretanje postupka sudu predaje organ starateljstva a također sud može pokrenuti postupak poslužbenoj dužnosti. Postupak može pokrenuti i bračni partner osobe kojoj se oduzima poslovna sposobnost, zatim njezini krvni srodnici u pravoj liniji, a u pobočnoj do drugog stepena. Navedeni srodnici mogu pokrenuti postupak ukoliko žive zajedno sa tom osobom u domaćinstvu a razlog zbog kojeg mogu pokrenuti postupak jeste njihovo mišljenje i uvjerenje da osoba nije u stanju da se sama brine o sebi, svojim pravima i interesima a što moraju potkrijepiti i određenim dokazima.

Ukoliko je osoba kojoj se oduzima poslovna sposobnost vlasnik nekretnina, sud je dužan da obavijesti zemljišnoknjižni ured nadležnog suda radi zabilježbe vođenja postupka. Također, o pokretanju postupka se obavještava i općinska služba nadležna za poslove vođenja matičnih knjiga u koju je upisana osoba kojoj se oduzima poslovna sposobnost (čl. 328. i 329. PZ FBiH).

Također, sud je dužan da po prijemu prijedloga, imenuje privremenog staratelja osobi za koju je pokrenut postupak.Porodičnim zakonom FBiH normirano je da se na ročišta za raspravljanje o prijedlogu pozivaju predlagač, staratelj osobe kojoj se oduzima poslovna sposobnost, odnosno njen privremeni zastupnik, organ starateljstva, i osoba kojoj se oduzima ili ograničava poslovna sposobnost, osim ako ta osoba nije svjesna značenja samog postupka ili bi to moglo biti štetno za njezino zdravstveno stanje.

Ukoliko je osoba kojoj se oduzima ili ograničava poslovna sposobnost smještena u ustanovu socijalne zaštite ili zdravstvenu ustanovu, sud će je saslušati u toj ustanovi (čl. 330. PZ FBiH). Da bi se dokazalo da li osoba kojoj se oduzima poslovna sposobnost zaista nije u

[34]U. Habul, „Institucionalna zaštita osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost – nemogućnost ostvarivanja prava normiranih u Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 121.

stanju da se brine o sebi, svojim pravima i interesima, mora pregledati vještak ljekar odgovarajuće specijalnosti, koji će dati pisani nalaz i mišljenje o njenom psihičkom stanju.

Nakon što se iznesu svi dokazi na ročištu, sud utvrđuje da li postoje razlozi za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti, te nakon toga donosi odluku o potpunom ili djelomičnom oduzimanju poslovne sposobnosti.

Sud može da odloži donošenje rješenja o ograničenju poslovne sposobnosti zbog upotrebe alkohola ili drugih sredstava zavisnosti, ako se ta osoba podvrgne liječenju u zdravstvenoj ustanovi(član 334.). A ukoliko se desi da osobanapusti zdravstvenu ustanovu ili ne želi da se liječi, odnosno izbjegava liječenje, sud može opozvati rješenje o odlaganju.

Nakon donošenja rješenje o oduzimanju ili ograničenju poslovne sposobnosti, sud to rješenje dostavlja osobi koja je podnijela prijedlog za pokretanje postupka, osobi kojoj se oduzima poslovna sposobnost, njenom privremenom staratelju i organu starateljstva.

Pravo na žalbu na rješenje imaju osobe koje su učestvovale u postupku, dakle i osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost i predlagač i to u zakonskom roku od tri dana od dana prijema rješenja. Prvostepeni sud će zatim žalbu sa spisima, odmah, bez odlaganja dostaviti drugostepenom sudu koji donosi odluku uroku od 15.dana od dana prijema žalbe. Pravosnažno rješenje sud će zatim dostaviti i općinskoj službi koja je nadležna za poslove vođenja matičnih knjiga, tj. matičaru, radi upisa u matičnu knjiguali i zemljišnoknjižnom uredu radi evidencije o imovini osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost.

3. Posljedice oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti

Posljedice oduzimanja poslovne sposobnosti utiču na sve sfere kako javnog tako i privatnog života osobe kojoj je poslovna sposobnost oduzeta ili ograničena. Posljedice nastupaju momentalno, od trenutka oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti.

Nakon što sud nekoj osobi oduzme ili ograniči poslovnu sposobnost, organ starateljstva joj imenuje staratelja i već tu nastaju prvi problemi.

„U praksi svjedočimo da su subjekti odlučivanja – staratelji, a osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost – objekti zaštite. Pravo čovjeka na samostalno odlučivanje o pitanjima koja se tiču samo njega samoga, ovim putem, može biti oduzeto ako po ocjeni suda postoje razlozi za to“.[35] Imenovanjem staratelja, osoba kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost više nije u mogućnosti da sama donosi odluke, (iako se te odluke tiču njezinog života) već za nju odlučuje imenovani staratelj koji postaje zamjenski odlučitelj toj osobi.

[35]Ibid.

Na ovaj način osoba kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost gubi mogućnost da svojom voljom i svojom vlastitom aktivnošću ostvari i realizuje bilo kakva prava i da preuzima bilo kakve obaveze. „Kad se poslovna sposobnost oduzme, jedna u nizu posljedica, reflektira se na socijalnu isključenost i mogućnost smještaja u institucije socijalne zaštite bez pristanka, jer pristanak nije ni potreban za osobe oduzete poslovne sposobnosti. Tako, oduzeta poslovno sposobnost znači istovremeno i oduzimanje ljudskih prava tim osobama, koje su onda kada budu smještene u instituciju gotovo obespravljene".

Nažalost, česti su i članovi porodica osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost koji ističu da je sasvim opravdano tim osobama oduzeti poslovnu sposobnost, jer , navodno nisu u stanju da se uključe u društvo, da se zaposle i osamostale i slijedom toga je za njih bolje rješenje da se smjeste u ustanove socijalne zaštite.

Zasigurno ovakvo mišljenje srodnika dodatno doprinosi nemogućnosti uključivanja u društvo osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost a bez sumnje ide u prilog institucionalizaciji ovih osoba. Sve dok srodnicima ali i socijalnim radnicima bude sasvim opravdano i poželjno smjestiti osobu kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u instituciju, bez prethodnog traženja boljeg i za osobe kojima je poslovna sposobnost oduzeta prihvatljivijeg rješenja proces deinstitucionalizacije u BiH će ići veoma sporo.

„Zakonom je neophodno uvesti druge, alternativne oblike zaštite i pomoći koji će istovremeno uvažavati druge pristupe u vezi sa ostvarivanjem poslovne sposobnosti. Tu se, prije svega, misli na neophodnost uvođenja sistema potpomognutog/asistiranog odlučivanja, kao ključnog u tretmanu sposobnosti osoba sa duševnim smetnjama.

Drugim riječima, donošenje odluka u ime osobe na koju se pravo na smještaj odnosi, treba zamijeniti uvođenjem različitih oblika zaštite i pomoći kojima će se afirmirati njihovo pravo na život u zajednici odnosno pravo na dostojanstven život. Fizičko odvajanje tih osoba od zajednice i porodice dodatno doprinosi njihovoj stigmatizaciji i diskriminaciji, pa samim tim i marginalizaciji u društvu".[36]

Smještaj osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost u ustanovu socijalne zaštite, može inicirati staratelj i to u ime osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost, dok centar za socijalni rad donosi odluku o smještaju i zaključuje ugovor sa ustanovom socijalne zaštite u koju se osoba smješta, dakle nije potreban pristanak osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Sve ovo je ništa drugo nego kršenje ljudskih prava, kršenje prava na slobodu i u potpunosti je u suprotnosti sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

„Danas sve više dolazi do izražaja pravo i mogućnost osoba da o vlastitom životu i pravima odlučuju unaprijed, dok još imaju sposobnost odlučivanja. Slijedom toga, mnoga

[36]Ibid,, str.129.

zakonodavstva, naročito unutar common law sistema normiraju naredbe za slučaj buduće nesposobnosti očitovanja volje najčešće nazvane advance directives ili anticipirane naredbe“.[37]

Tako, osoba može, za vrijeme dok je poslovno sposobna odrediti drugu osobu da joj bude imenovana za staratelja u slučaju oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti. Na ovaj način će se uvažavati i poštovati želje i preferencije osobe u trenucima kada neće biti u stanju da se sama brine o svojim pravima, interesima i obavezama nego će to za nju obavljati neko drugi.

4. Vraćanje oduzete ili ograničene poslovne sposobnosti

Ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je poslovna sposobnost oduzeta ili ograničena, (razlozi zbog kojih se oduzima ili ograničava poslovna sposobnost najčešće nisu trajne prirode) PZFBiH normira i vraćanje oduzete poslovne sposobnosti bilo u potpunosti ili djelomično onda kada dođe do poboljšanja stanja kod osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Sve zakonske odredbe koje regulišu oduzimanje, na odgovarajući način se primjenjuju i u postupku vraćanja poslovne sposobnosti (čl. 336 st. 4. PZFBiH).

Sud će po službenoj dužnosti ili na prijedlog organa starateljstva, bračnog partnera osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, njegovih krvnih srodnika u pravoj liniji i do drugog stepena u pobočnoj liniji, njenog staratelja uz odobrenje organa starateljstva, te osobe kojoj se vraća poslovna sposobnost donijeti rješenje o potpunom ili djelomičnom vraćanju poslovne sposobnosti osobi kojoj je ona bila oduzeta odnosno ograničena (čl. 326. st. 1. PZFBiH).Ukoliko više ne postoji razlog zbog kojeg je poslovna sposobnost oduzeta, osobi će se u potpunosti vratiti poslovna sposobnost,a ukoliko je došlo do poboljšanja njenog zdravstvenog stanja ali nije došlo do potpunog oporavka, odnosno izlječenja tada se djelomično vraća poslovna sposobnost.

Dakle, kada se osobi jednom oduzme poslovna sposobnost, moguće je tu poslovnu sposobnost i vratiti ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je poslovna sposobnost oduzeta, tada prestaje i starateljstvo nad njom.

Iako UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom u čl.12. propisuje pravo svih osoba s invaliditetom na jednakost pred zakonom, uključujući i osobe kojima je oduzeta ili

[37] I. Milas – Klarić, „Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih“, Pravni fakultet u Zagrebu, Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljskopravnu znanost, Zagreb 2010., str. 233.

ograničena poslovna sposobnost, nažalost, praksa nam potvrđuje da je mali postotak onih osoba kojima je potpuno vraćena poslovna sposobnost u BiH.

U članu 12. se dalje navodi da osobe sa invaliditetom imaju pravo svuda na priznanje pravne i poslovne sposobnosti, zatim da osobe sa invaliditetom u svim područjima života uživaju pravnu i poslovnu sposobnost ravnopravno s drugim ljudima.

Dakle, osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost trebaju biti ravnopravne sa ostalim ljudima, ravnopravan dio društva a ne dio segregacijskih skupina kojima su oduzeta najosnovnija ljudska prava. Iako su ovim osobama priznata i zagarantovana prava Ustavom, UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i mnogim drugim međunarodnim dokumentima, ipak su u BiH svakodnevna kršenja ovih prava.

UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, kao prvi pravno obavezujući dokument za sve države koje su ratifikovale ovu Konvenciju koji se odnosi na osobe sa invaliditetom, Bosna i Hercegovina je usvojila 2009.godine a ratifikovala 2010. godine, ali, nažalost, Porodični zakon FBiH ni 10. godina od usvajanja i ratifikovanja Konvencije nije revidiran i usklađen sa ovim dokumentom. Bez sumnje bi provođenje odredaba Konvencije u praksi doprinijele boljem položaju ove skupine osoba sa invaliditetom.

ČETVRTI DIO

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja

Istraživanje na temu „Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (praksa JU „Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“)“ provedeno je ukupno u pet sarajevskih općina, odnosno službi socijalne zaštite i to: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, NoviGrad i Vogošća. Planirano je da istraživanje bude provedeno u svih devet službi socijalne zaštite koje djeluju u okviru JU „Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“, međutim, za saradnju je bilo otvoreno ukupno pet već pomenutih službi, tri službe nisu dale pozitivan odgovor da žele učestvovati u istraživanju (službe socijalne zaštite općine Ilidža, Ilijaš i Trnovo) a dok je služba socijalne zaštite Hadžići odbila da učestvuje u anketiranju.

U istraživanju je korištena metoda analize sadržaja dokumenata i metoda ispitivanja odnosno anketa.

U istraživanju je anketiran ukupno 21. staratelj, 19. socijalnih radnika i 2. pedagoga, od toga3. socijalna radnika staratelja iz službe socijalne zaštite općine Stari Grad, 2. socijalna radnika staratelja iz općine Centar, 1. socijalni radnik staratelj iz službe socijalne zaštite općine Novo Sarajevo, 8. socijalnih radnika staratelja i 2. pedagoga koji obavljaju funkciju staratelja iz službe socijalne zaštite Novi Gradte 5. socijalnih radnika staratelja iz službe socijalne zaštite općine Vogošća.

a) Sociodemografski podaci o ispitanicima

Tabela broj 1:*Spolna struktura ispitanika*

Muškarci	Žene	Ukupno
3	18	21

Grafikon broj 1:*Spolna struktura ispitanika*

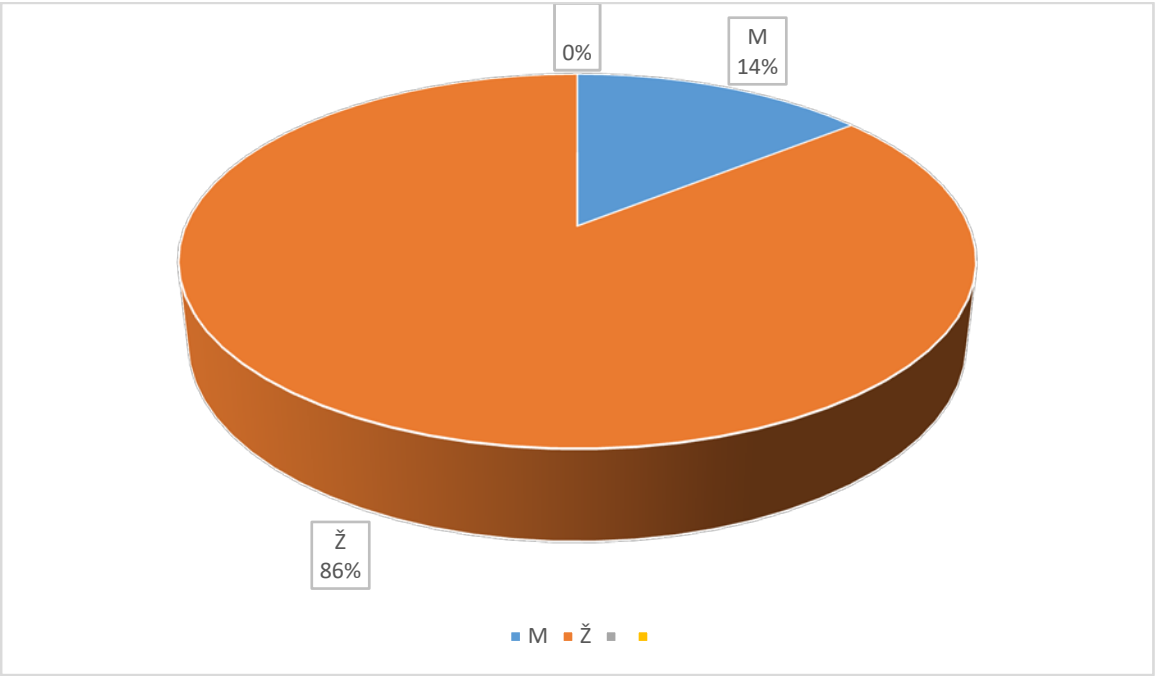

Prema dobivenim podacima vidljivo je da su pripadnice ženskog spola u odnosu na muški, zastupljenije u obavljanju poslova starateljstva ali i općenito u poslovima socijalnog rada. U istraživanju je učestvovalo ukupno 21. staratelj a od toga su 18. bile žene (ili 86%) što dovodi do zaključka da žene zadržavaju brojnost kada je u pitanju ova profesija i to već dugi niz godina. Iako danas skoro više i ne postoje zanimanja u kojima nisu zastupljena oba spola, socijalni rad je zasigurno jedna od profesija u kojoj su u vrlo malom broju zastupljeni muškarci.

U prilog tome ide i to da su žene više spremne na angažman u međuljudskim odnosima pa samim tim imaju i više empatije prema drugim ljudima.

Tabela broj 2:*Struktura ispitanika u odnosu na dob*

Dob ispitanika	Muškarci	Žene	Ukupno
29 –39	2	6	8
40 – 50	0	9	9
51 – 61	1	3	4
Ukupno	3	18	**21**

Grafikon broj 2:*Struktura ispitanika u odnosu na dob*

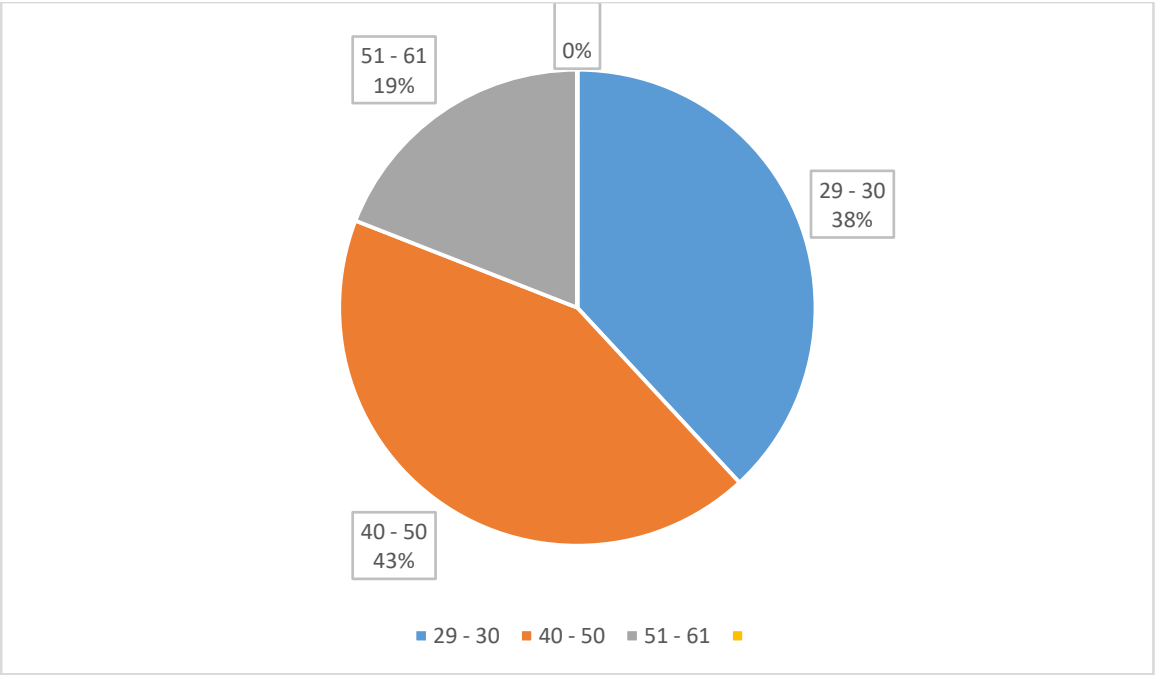

Podaci prezentirani u tabeli broj 2. pokazuju da je u strukturi ispitanika najveći broj onih koji su u starosnoj dobi iznad 40. godina, njih 13. od ukupno 21. što upućuje na zaključak da se u službama socijalne zaštite većinom imenuju staratelji sa dugim radnim iskustvom.

Tabela broj 3:*Struktura ispitanika u odnosu na radno iskustvo u struci*

Godine radnog iskustva u struci	Ispitanici
1 - 5	8
6 - 11	3
12 - 17	7
18 - 23	3

Grafikon broj 3:*Struktura ispitanika u odnosu na radno iskustvo u struci*

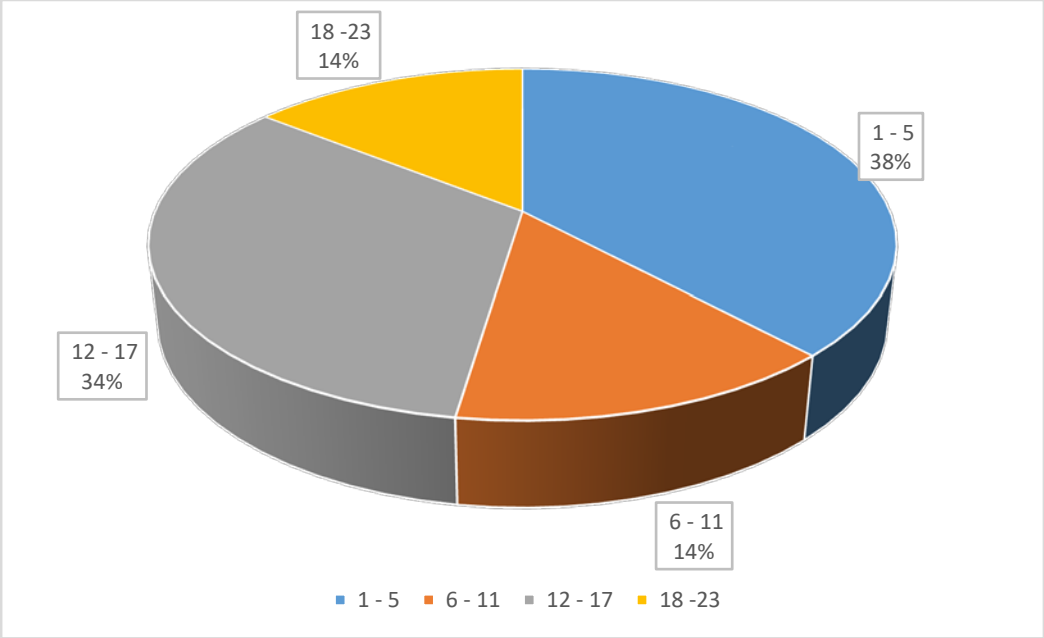

Kako možemo primijetiti iz prezentiranih podataka, najviše je ispitanika do pet godina radnog iskustva, ukupno njih osam ili (38%). Iako je u istraživanju najveći broj ispitanika koji imaju do petgodina radnog iskustva, ipak ne možemo reći da su mladi zastupljeniji u službama socijalne zaštite Sarajevo, naprotiv, prema podacima iz tabele br. 2. vidljivo je da je najveći broj ispitanika iznad 40. godina što bi moglo da upućuje na zaključak da su ispitanici prije zaposlenja u CSR obavljali poslove koji nisu bili u opisu njihove profesije.

b) Stavovi ispitanika

Tabela broj 4:*Uzrok oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti*

Najčešći uzrok oduzimanja/ograničenja poslovne sposobnosti su?	
Intelektualne poteškoće	4
Duševne smetnje	17

Grafikon broj 4:U*zrok oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti*

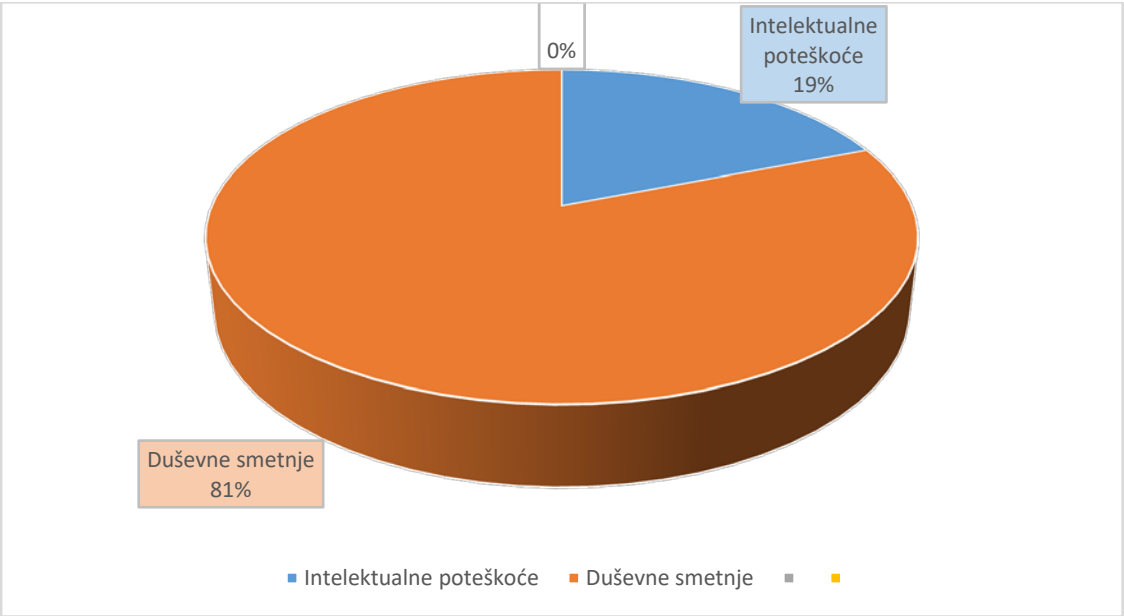

Prema odredbama PZ FBiH duševne smetnje su jedan od uzroka oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti. Na osnovu prezentiranih podataka u tabeli i grafikonu broj 5. vidljivo je da su duševne smetnje ujedno i najčešći uzrok oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti.Mogući razlog ovakvog stanja je da su osobe sa duševnim smetnjamaza

razliku od osoba sa intelektualnim poteškoćama sklonije ugrožavanju kako svojih prava i interesa tako i prava i interesa drugih osoba uključujući i njihovu sigurnost, stoga možemo reći da je i to jedan od mogućih razloga zbog kojeg se ovim osobama, češće oduzima odnosno ograničava poslovna sposobnost.

Tabela broj 5:*Oduzimanjem/ograničenjem poslovne sposobnosti se krše osnovna ljudska prava*

Da li se oduzimanjem/ograničenjem poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava?	
DA	0
NE	9
DJELOMIČNO	12

Grafikon broj 5:*Oduzimanjem/ograničenjem poslovne sposobnosti se krše osnovna ljudska prava*

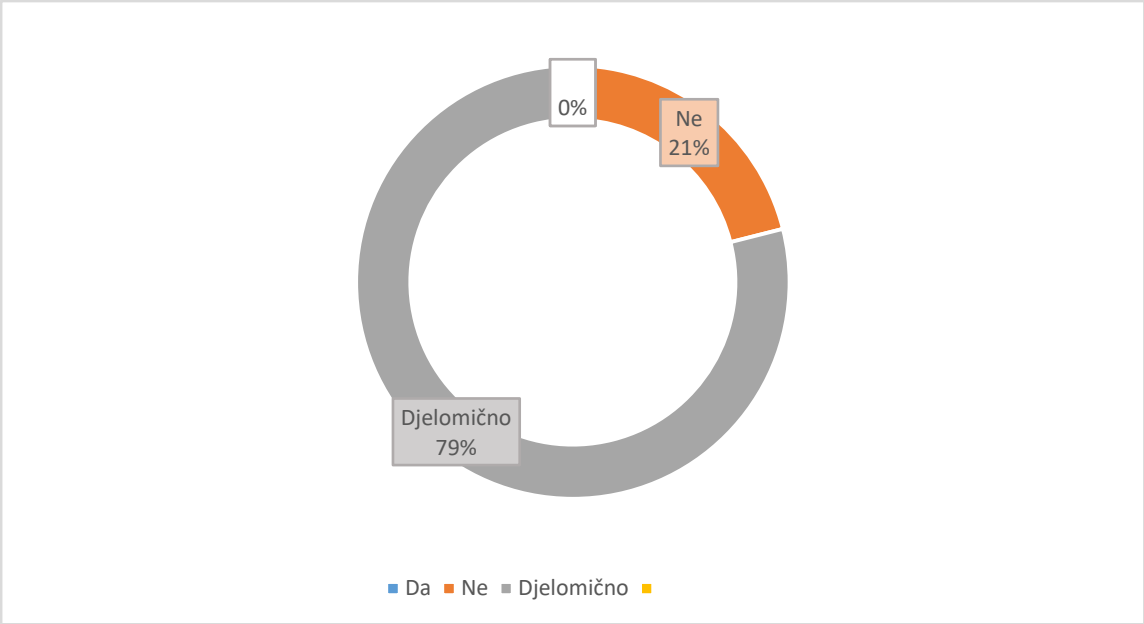

Na postavljeno anketno pitanje: da li se oduzimanjem/ograničenjem poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava, čak 70% ispitanika smatra da se oduzimanjem ili ograničenjem poslovne sposobnosti ne krše osnovna ljudska prava, odnosno da se krše djelomično. Navedeno upućuje na zaključak da socijalni radnici nisu u dovoljnoj mjeri

upoznati s pravima osi, a posebno s CRPD. Tako je npr. jedan od ispitanika, na navedeno anketno pitanje odgovorio da se ne slaže da se u potpunosti krše ljudska prava osoba sa oduzetom poslovnom sposobnošću, navodeći da postoji veliki broj osoba koje su opasne po okolinu i da u svakom momentu mogu učiniti neki incident, ali da im nije oduzeta poslovna sposobnost. Svjesni smo da zaista postoje osobe koje zbog svojih duševnih smetnji i agresivnog ponašanja ponekad ugrožavaju druge ljude ali oduzimanje poslovne sposobnosti i lišavanje prava na slobodu tih osoba zasigurno nije rješenje. Potrebno je osobama pružiti podršku i pomoć u liječenju, tako da izolacija ovakvih osoba iz društva i smještaj u institucije može čak pogoršati njihovo stanje.

Tabela broj 6:*Ukidanje zakonskog normiranja mogućnosti oduzimanja poslovne sposobnosti*

Da li zakonsko normiranje mogućnosti oduzimanja poslovne sposobnosti treba ukinuti?	
DA	3
NE	18

Grafikon broj 6:*Ukidanje zakonskog normiranja mogućnosti oduzimanja poslovne sposobnosti*

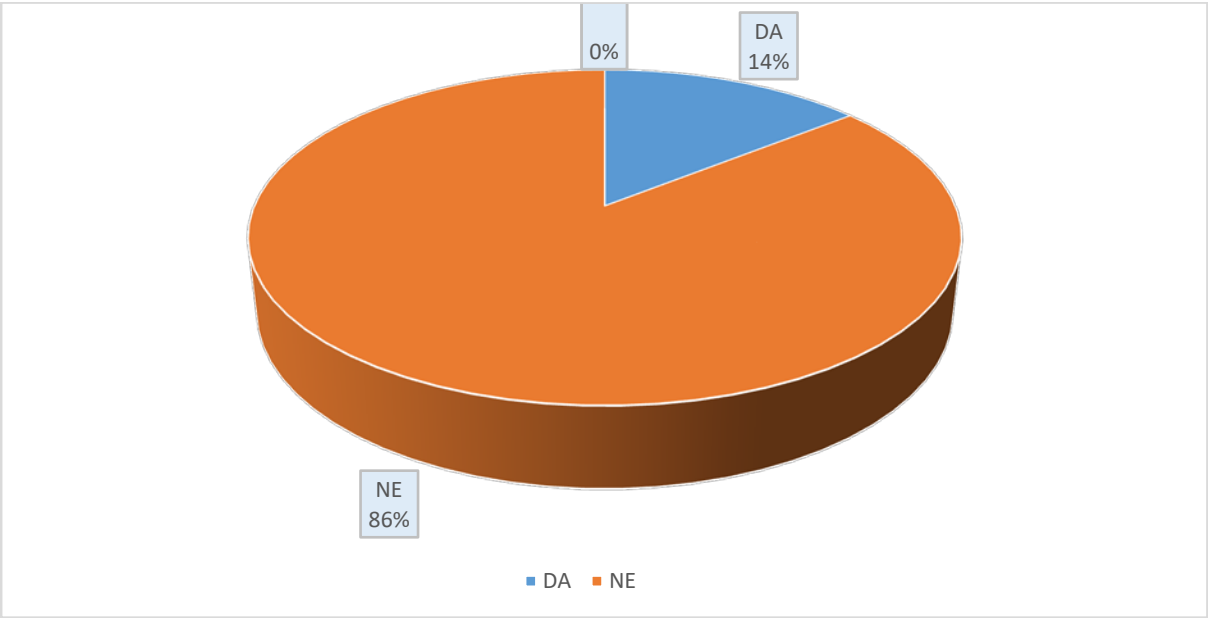

Na pitanje da li zakonsko normiranje mogućnosti oduzimanja poslovne sposobnosti treba ukinuti, najveći broj ispitanika, njih 18 ili (86%) od ukupnog broja anketiranih,

odgovorio je negativno, što je više nego zabrinjavajuće. Razlog za ovakav stav ispitanika, s jedne strane je moguće tražiti u njihovom nepoznavanju odredaba CRPD, a s druge strane u nagomilanom iskustvu vezanom za rad s različitim korisnicima, među kojima je i veliki broj osoba sa agresivnim ponašanjem, najčešće osoba različitih duševnih smetnji. Međutim, bez obzira na vrstu duševnog oboljenja ili stepena intelektualne teškoće nije opravdano u potpunosti lišiti osobu poslovne sposobnosti i time joj oduzeti osnovna ljudska prava. Posljedice oduzimanja poslovne sposobnosti su dalekosežne jer ta osobaviše nije u mogućnosti da sama odlučuje o bračnim, porodičnim, zdravstvenim, poslovnim, društvenim niti bilo kojim drugim aspektima svoga života, već u njeno ime odlučuje staratelj. Često su u zakonu neprimjetne ličnosti i njihove odluke i mišljenja nemaju pravnu snagu. Nemogućnost donošenja odluka i upravljanja vlastitim životom zasigurno ovakve osobe dovode u bezizlazno stanje, stoga potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti nikako ne može biti opravdano.

Tabela broj 7:*Prisilni smještaj osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost u ustanove socijalne zaštite je česta pojava u praksi organa starateljstva*

Da li je prisilni smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost česta pojava u praksi organa starateljstva?	
DA	1
NE	20

Grafikon broj 7: *Prisilni smještaj osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost u ustanove socijalne zaštite je česta pojava u praksi organa starateljstva*

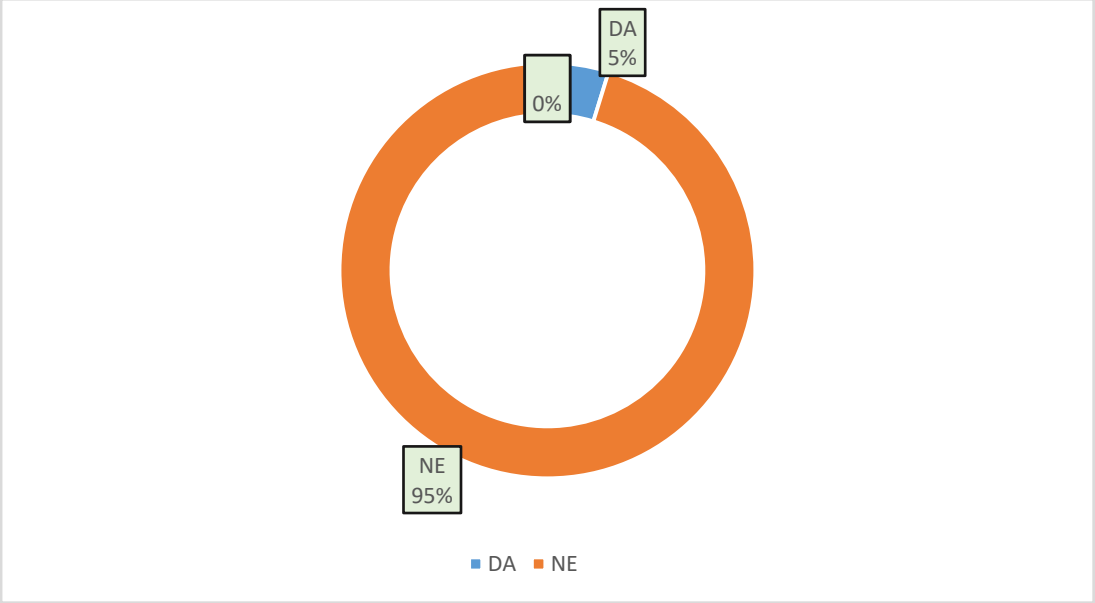

Na pitanje: da li je prisilni smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u ustanove socijalne zaštite često u praksi organa starateljstva, većina ispitanika njih 95% odgovorilo je da se prisilni smještaj gotovo i ne primjenjuje u praksi Kantonalnog centra za socijalni rad Sarajevo, što je u suprotnosti sa podacima da se u praksi smještaj u ustanove socijalne zaštite većinom događa bez pristanka osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Prema odredbamaZakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH smještaj u ustanove socijalne zaštite je moguć bez pristanka osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, iako to predstavlja kršenje prava na slobodu.

U ovom kontekstu institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH u Specijalnom izvješću o stanju osoba sa intelektualnim poteškoćama i duševnim smetnjamanavodi da:„ustanove socijalne zaštite u posljednje vrijeme odbijaju prijem osoba sa duševnim smetnjama u ustanove socijalne zaštite, ukoliko se ne radi o dobrovoljnom prijemu a nakon završetka bolničkog liječenja.

Iako je nadležnost centra za socijalni rad da donosi rješenja o smještaju osoba u ustanove socijalne zaštite jasna i zakonom propisana, nakon donošenja presude Evropskog suda Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, centri za socijalni rad dovedeni su u nezavidnu situaciju gdje pokušavaju naći rješenje koje ne bi bilo protivno načelima na koje je Evropski sud za ljudska prava ukazao u pomenutoj presudi, kao i brojnim odlukama Ustavnog

suda BiH donesenim po ovom pitanju“[38]. Navedeno stajalište može sedovesti i u vezu sa odgovorima ispitanika prezentiranim u tabeli broj 7.

Tabela broj 8: *Institucionalni smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost*

Punoljetne osobe pod starateljstvom najčešće borave u institucionalnom smještaju	
DA	2
NE	6
UGLAVNOM DA	11
UGLAVNOM NE	2

Grafikon broj 8: Institucionalni smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost

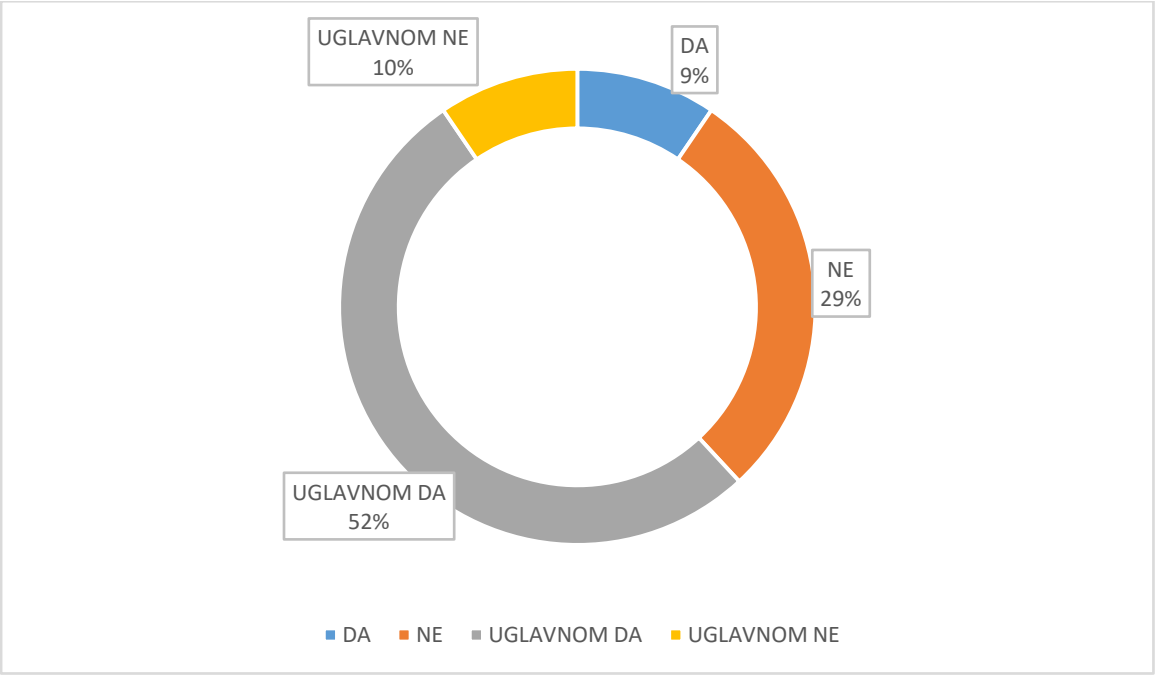

[38]Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, Specijalni izvještaj o stanju prava osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama u BiH, Banja Luka, 2018.god., str.32.

Prezentirani podaci pokazuju da više od polovine ispitanika, tačnije (52%) smatra da je smještaj u ustanove uglavnom najčešći oblik zbrinjavanja osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Jedan od razloga ovakvog stanja je to što srodnici ovih osoba odbijaju da preuzmu brigu o njima.

Tabela broj 9:*Zajedničko odlučivanje staratelja i štićenika prilikom donošenja odluka*

Da li pri donošenju odluka pitate štićenika za mišljenje?	
DA	8
NE	1
PONEKAD	12

Grafikon broj 9: *Zajedničko odlučivanje staratelja i štićenika prilikom donošenja odluka*

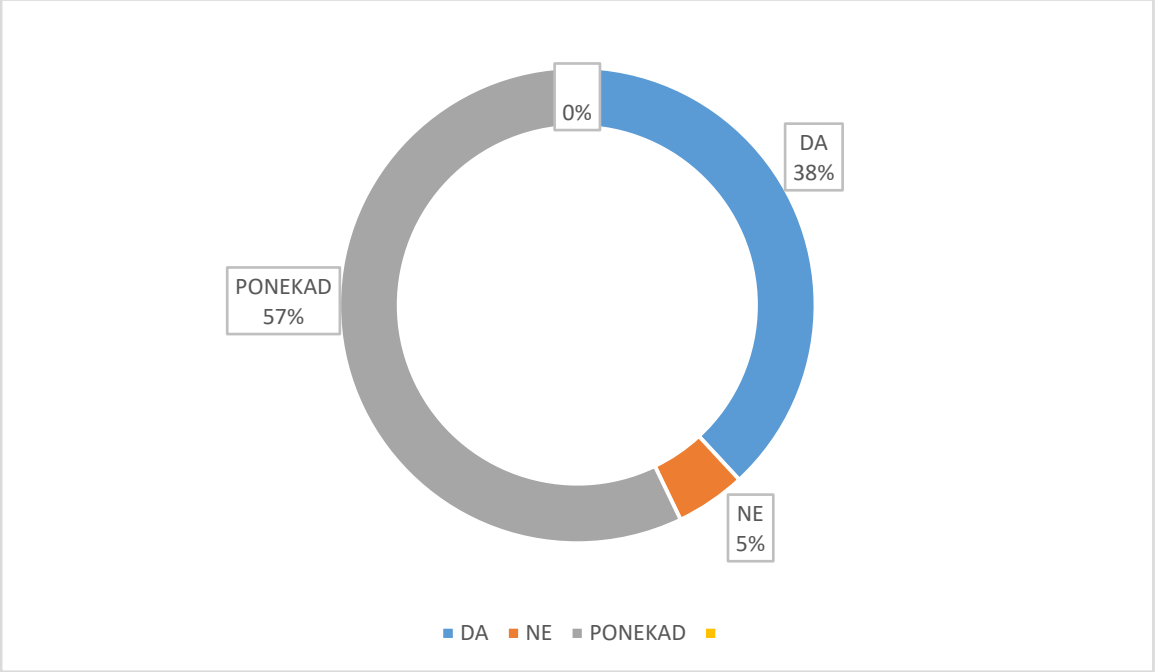

Podaci prezentirani u tabeli broj 9 pokazuju da 8 ispitanika/staratelja ili (38%) odlučuje zajedno sa štićenikom, s tim da više od polovine ispitanika/starateljanjih 12 ili (57%), navodi da ponekad donose odluke zajedno za štićenikom, odnosno koriste asistirano odlučivanje, što je poražavajuće. Ovo posebno što su shodno odredbama PZ FBiH staratelji dužni da donose odluke zajedno sa štićenikom u najvećoj mogućoj mjeri.

Tabela broj 10:*Struktura staratelja*

Staratelji osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost najčešće su:	
Socijalni radnici	10
Drugi profesionalci	0
Srodnici	11

Grafikon broj 10:*Struktura staratelja*

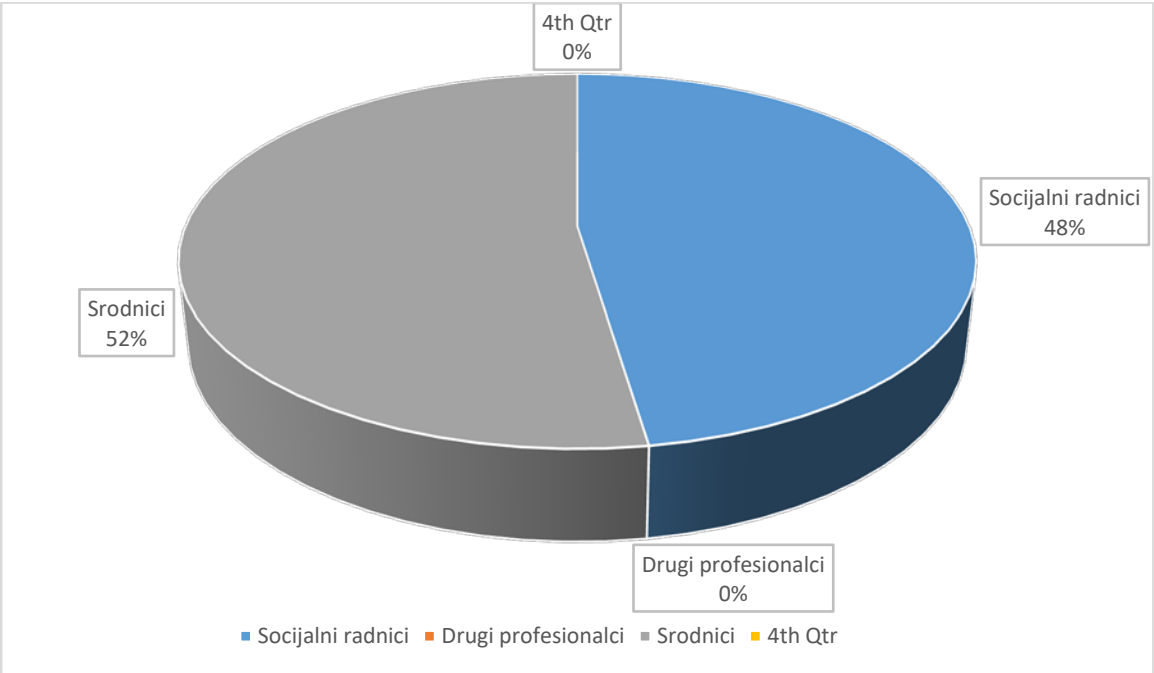

Na pitanje: Kome su najčešće staratelji osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, većina staratelja je odgovorila da su staratelji osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnostnajčešće srodnici. Naime, 11 ispitanika, ili (52%) je odgovorilo da su staratelji najčešće srodnici osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost što je u suprotnosti sa neslužbenim informacijama da su to većinom socijalni radnici. Ovdje posebno treba istaknuti izjave ispitanika da se socijalni radnici imenuju za staratelje jedino u slučajevima kada nema alternative, odnosno kada osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost nemaju srodnike ili srodnici iz nekih razloga ne žele biti staratelji.

Tabela broj 11: *Učestalost podnošenja izvještaja o vršenju starateljske dužnosti centru za socijalni rad od strane staratelja*

Staratelji izvještaje dostavljaju:	
Jednom godišnje	19
Svakih 6. mjeseci	2
Ne dostavljaju	0

Grafikon broj 11: *Učestalost podnošenja izvještaja o vršenju starateljske dužnosti centru za socijalni rad od strane staratelja*

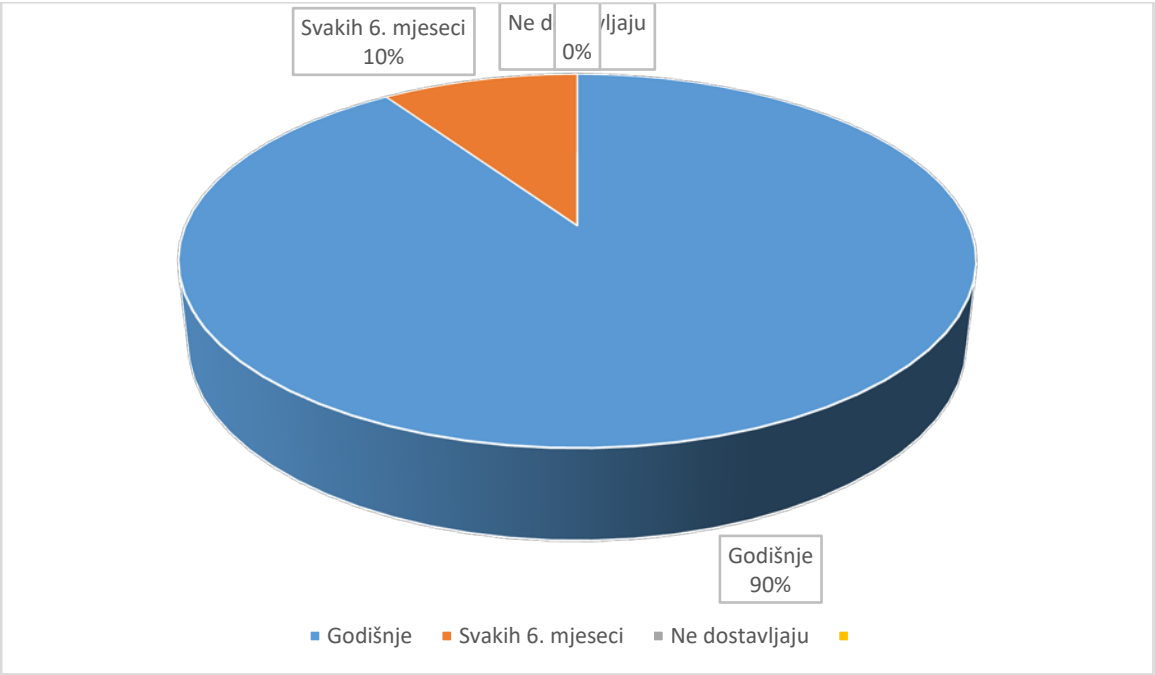

Prema odredbama PZ FBiH staratelji su obavezni dostaviti izvještaj o obavljanju starateljske dužnosti centru za socijalni rad odnosno organu starateljstva najmanje jednom godišnje kako bi organ starateljstvapratio na koji način staratelj brine o ličnosti štićenika, njegovoj imovini, zdravlju, obrazovanju.U ovom kontekstu prezentirani podaci pokazuju danajveći broj ispitanika/staratelja, njih 19 (ili 90%) poštuje zakonski rok, dok 2 ispitanika ili (10%) navelo da izvještaj dostavlja i češće, odnosno svakih 6 mjeseci.

Tabela broj 12: P*osjete staratelja štićeniku nainstitucionalnom smještaju*

Koliko često posjećujete štićenika koji je smješten u instituciju?	
Jednom mjesečno	2
Svaka tri mjeseca	0
Svakih šest mjeseci	3
Godišnje	16
Ne posjećuju štićenika	0

Grafikon 12: P*osjete staratelja štićeniku na institucionalnom smještaju*

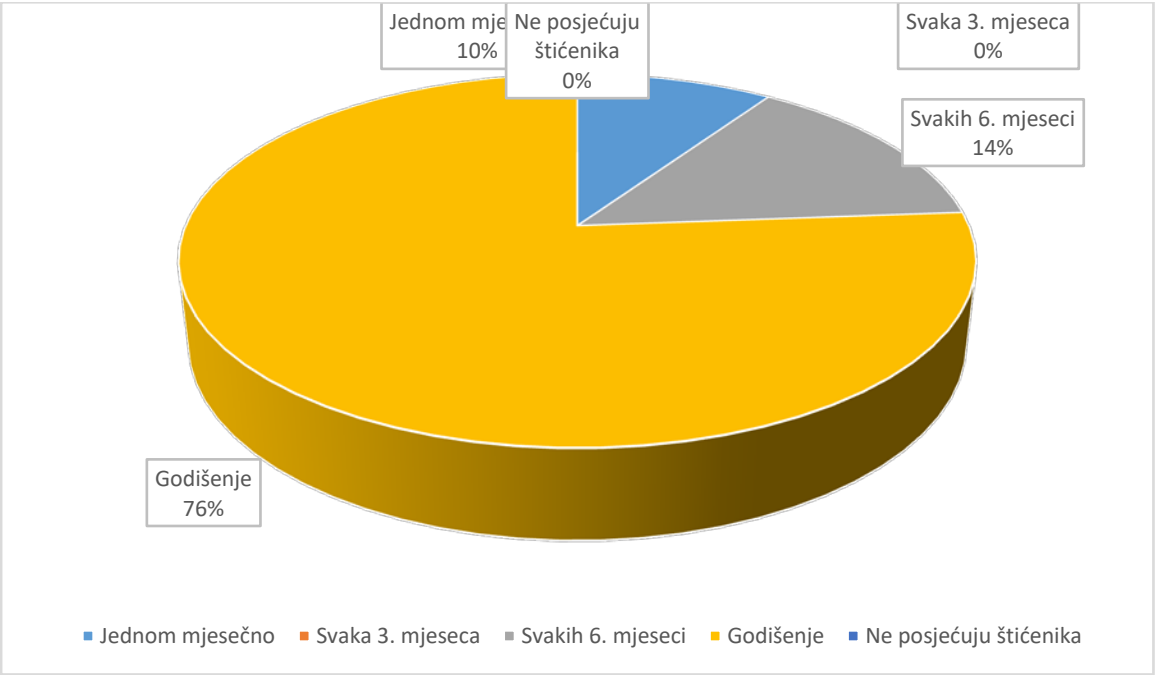

Podaci prezentirani u tabeli broj 12 pokazuju da većina ispitanika/staratelja, njih 16, ili (76%),samo jednom godišnje posjećuju štićenika koji je smješten u instituciju.Prema odgovorima staratelja, razlog za tako rijetku posjetu štićenika su finansijski problemi pogotovo kada je riječ o ustanovama koje su izvan Kantona Sarajevo. Stoga, socijalni radnici/staratelji kako je navedeno u odgovorima mali broj posjeta nastoje nadomjestiti telefonskim pozivima.

Tabela broj 13:*Usklađivanje PZFBiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom*

Smatrate li da je neophodno uskladiti PZFBiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom?	
DA	21
NE	0

Grafikon broj 13:*Usklađivanje PZFBiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom*

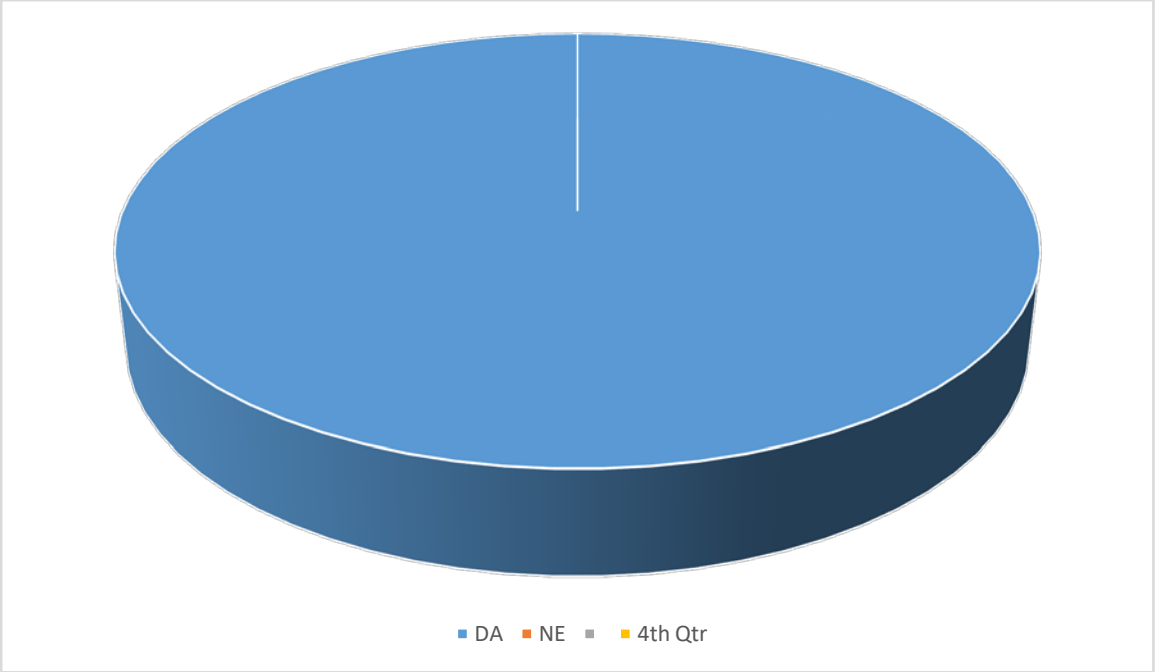

Na pitanje: „Smatrate li da je neophodno uskladiti Porodični zakon sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom“ svi ispitanici su odgovorili potvrdno, što je u suprotnosti s odgovorima ispitanika o potpunom ukidanju poslovne sposobnosti, gdje je čak njih 86% navelo da je oduzimanje poslovne sposobnosti opravdano (v. tabelu broj 6). Ova kontradiktornost u odgovorima ispitanika upućuje na zaključak da socijalni radnici nisu upoznati s odredbama CRPD koja umjesto zamjenskog odlučivanja nalaže podršku u ostvarivanju poslovne sposobnosti.

Tabela 14:*Edukacija staratelja*

Da li staratelji/profesionalci zaposleni u KCSR imaju kontinuirane edukacije iz oblasti starateljstva?	
DA	1
NE	14
RIJETKO	6

Grafikon broj 14:*Edukacija staratelja*

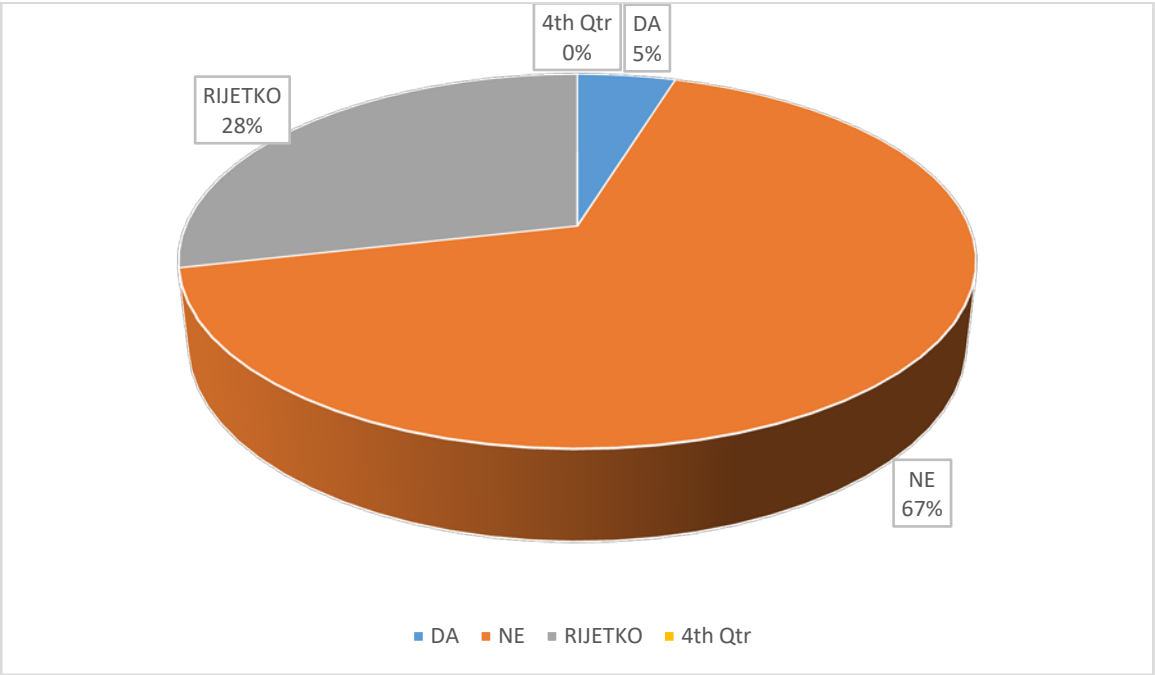

Na pitanje: da li staratelji imaju kontinuirane edukacije iz oblasti starateljstva, većina ispitanika, njih 14. ili (67%) odgovorila je negativno, što ukazuje na nezainteresovanost nadležnih za provođenje edukacija za staratelje, a time i za osobe koje su pod starateljstvom. Stoga, polazeći od ranije navedenih stavova ispitanika, da bi edukacije staratelja imale nemjerljiv uticaj za njihovo bolje razumijevanje prava osoba koje su pod starateljstvom, posebno u dijelu upoznavanja s odredbama CRPD.

ZAKLJUČCI

Na osnovu rezultata istraživanja na temu: Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (praksa JU „Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“) provedenog u 5. službi socijalne zaštite u okviru JU Kantonalni centar za socijalni rad u Sarajevu može se zaključiti sljedeće:

- Oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti na području KS, odnosno u okviru JU KCSR, kako je i očekivano, isključivo se primjenjuje na osobe sa duševnim smetnjama i osobe sa intelektualnim poteškoćama, pri tome najveći broj osoba s oduzetom poslovnom sposobnošću (80%) čine osobe sa duševnim smetnjama.
- Poražavajući rezultat istraživanja je da niti jedan od ispitanika (staratelja) odnosno profesionalaca zaposlenih u JU KCSR nije naveo da se oduzimanjem ili ograničenjem poslovne sposobnosti i stavljanjem punoljetne osobe pod starateljstvo krše osnovna ljudska prava osobe. Ovakav stav je najvjerovatnije motivisan zakonskim normiranjem da se punoljetnoj osobi može oduzeti ili ograničiti poslovna sposobnost.
- Zabrinjavajući je i podatak da čak 86% ispitanika/staratelja smatra da potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti ne treba ukinuti. Jedan od mogućih razloga ovakvog stava je neupućenost i nepoznavanje staratelja s odredbama UN Konvencije o pravima osoba a invaliditetom.
- Institucionalni smještaj osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost je i dalje najčešći oblik zbrinjavanja na području Kantona Sarajevo. Ovaj pokazatelj upućuje na zaključak da će proces deinstitucionalizacije u BiH, odnosno u Kantonu Sarajevo biti dug i usporen.
- Staratelji u donošenju odluka koje se tiču štićenika rijetko koriste asistirano odlučivanje, odnosno odlučivanje zajedno sa štićenikom, što predstavlja potpunu nemogućnost štićeniku da upravlja vlastitim životom.
- Posjete štićeniku koji je na institucionalnom smještaju od strane staratelja su samo jednom godišnje, što je nezadovoljavajuće, s obzirom na obaveze staratelja koje su propisane zakonom. Ovakvo stanje većina staratelja je obrazložila nedostatkom finansijskih sredstava.
- Edukacija iz oblasti starateljstva koja se na području Kantona Sarajevo gotovo i ne provodi ključna je u poboljšanju statusa osoba kojima je oduzeta ili ograničen poslovna sposobnost i poštovanja njihovih prava u skladu odredbama aktuelnog zakonodavstva vezanog za institut starateljstva.

- Neusaglašenost Porodičnog zakona FBiH s odredbama UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koju je BiH ratifikovala 2010. godine, zahtjeva neodložne izmjene Porodičnog zakona FBiH u smislu ukidanja mogućnosti oduzimanja/ograničenja poslovne sposobnosti uz primjenu principa jednakosti pred zakonom.

Literatura

Knjige:

1. Aliničić, M., Hrabar, D., Jakovac – Lozic D., Korać - Graovac, A., Uvod u obiteljsko pravo, 2007., Narodne novine d.d., Zagreb
2. Cvejić – Jančić, O. Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad 2004.god.
3. Dervišbegović, M. : Socijani rad, teorija i praksa, 2003 god., „Zonex“, Sarajevo
4. Draškić, M. :Porodično pravo i pravo deteta, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2015. god., Beograd
5. Matulović, M. : Ljudska prava, uvod u teoriju ljudskih prava, hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996. god.
6. Milas – Klarić, I. : Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010. god., Zagreb
7. Milas, I. : Obiteljskopravni status osoba lišenih poslovne sposobnosti, Monografije Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb 2005.
8. Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd
9. Obretković M. : Porodični odnosi, starateljstvo i socijalni rad, 1987. god., Naučna knjiga, Beograd
10. Prokop, A. : Starateljstvo po zakonodavstvu FNRJ, Školska knjiga Zagreb, 1956.
11. Termiz, Dž. : Metodologija društvenih nauka, 2009, Šahinpašić, Sarajevo
12. Termiz, Dževad. : Teorija nauke o socijalnom radu, 2005, Grafit, Lukavac
13. Traljić, N. Bubić, S. : Roditeljsko i starateljsko pravo, 2007, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

Zbornici i časopisi:

1. Begović, N. : Koncept, priroda i mjesto ustanove starateljstva u šerijatskom pravu i porodičnom pravu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo 2016. godine.
2. Beker, K, „Lišenje poslovne sposobnosti (Zakoni i praksa u Republici Srbiji), Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S, Beograd, 2014.godine

3. Bubić, S. – „Novi pristup uređenju statusa odraslih osoba sa duševnim smetnjama“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.godine.
4. Durmišević, E.: Prestanak važenja šerijatskog prava kao pozitivnog prava 1945.godine u Bosni i Hercegovini, Godišnjak pravnog fakulteta u Sarajevu (1953- 2017), Pravni fakultetUniverziteta u Sarajevu , 2007. godine
5. Draškić, M, „Novi standardi za postupak lišenja poslovne sposobnosti: aktuelna praksa Europskog suda za ljudska prava“, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, vol. 58, br. 2, Beograd, 2010.god.
6. Habul, U, „Institucionalna zaštita osoba osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost-nemogućnost ostvarivanja prava normiranih u UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.
7. Ivanišević, I, „Praktična primjena Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti i skrbništva“, poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i prakse, pravobraniteljica za osobe sa invaliditetom, Zagreb, 2012.god.
8. Miković B. - Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja, „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.godine.
9. Milas, I. : Obiteljsko pravo i socijalna skrb – međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2005. godine
10. Naladžin, Defterdarević M. : „Mjere međunarodnog nadzora nad provođenjem Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.godine.
11. Ponjavić, Z.: Autonomija punoljetnih lica (ne) sposobnih za rasuđivanje u ostvarivanju prava na zaštitu zdravlja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.godine.

12. Palačković, D.: „ Lišenje poslovne sposobnosti i međunarodni standardi zaštite lica sa mentalnim smetnjama Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.godine.

Zakoni:

1. Federalni zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (Službene novine Federacije BiH, broj 36/99, 54/04, 39/06),
2. Krivični zakon Federacije BiH (Službene novine FBiH, br. 35/03)
3. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, broj 31/07 i 31/14),
4. Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 37/01, 40/02, 52/11, 14/13),
5. Zakon o parničnom postupku FBiH (Službene novine FBiH, broj 53/03, 73/05, 19/06, 98/15)
6. Zakon o vanparničnom postupku FBiH (Službene novine FBiH, br. 2/1998, 39/2004, 73/2005, 80/2014.)

Podzakonski akti:

1. Uputstvo o vođenju evidencije i dokumentacije o osobama stavljenim pod starateljstvo, o poduzetim mjerama starateljstva i o imovini štićenika, (Sl. Novine FBiH, br. 17/ 2006)
2. Pravilnik o visini iznosa inačinu isplate mjesečne novčane naknade za rad staratelja i osobe imenovane za vršenje dužnosti staratelja u organu starateljstva, (Službene novine FBiH, broj 18/ 2006)

Međunarodni ugovori:

1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Rezolucija 2200A (XXI), Generalna skupština, 16. decembar 1996. god.)

2. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (Službeni glasnik BiH – Međunarodni Ugovori, broj:11/9)

Web stranice:

1. http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/Lisenje_poslovne_sposobnosti.pdfpristup: 20.02.2019. godine
2. https://www.mdri-s.org/wp-content/uploads/2013/03/Lisenje-poslovne-sposobnosti.pdf pristup : 20. 02. 2019.
3. http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=2c7374da-309b-4277-87d7-77bd71a3fd64%40pdc-v-sessmgr05pristup: 25. 04. 2019.
4. http://www.hrc.unsa.ba/v2/files/file/Prava%20osoba%20sa%20invaliditetom%20i%20poslovna%20sposobnost.pdf pristup: 02. 03. 2019.
5. https://www.bih-pravo.org/starateljstvo-nad-punoljetnim-osobama-t1338.htmlpristup:02.04. 2019.god.
6. file:///C:/Users/windows/Downloads/03_Majstorovic.pdf 06. 05. 2019. god.
7. file:///C:/Users/windows/Downloads/Stari_pravnik_Br_No_88_2010_God_Vol_44_9%20(1).pdfpristup: 31. 12. 2018. god.
8. Ustav BiH: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf: pristup: 05.05. 2019.godine
9. Ustav FBiH https://www.predstavnickidom-pfbih.gov.ba/bs/page.php?id=103 pristup: 05. 05. 2019. god.
10. http://www.fmoh.gov.ba/index.php/zakoni-i-strategije/zakoni/zakon-o-zastiti-osoba-s-dusevnim-smetnjama pristup: 04. 05 2019. god.
11. http://www.mhrr.gov.ba/PDF/MedunarodniPakt%20B.pdf : pristup: 04. 05. 2019. godine
12. http://www.islamskazajednica.ba/images/stories/GLASNIK/11-12/Prestanak%20vazenja%20serijatskog%20prava%20kao%20pozitivnog%20prava.pdf : pristup: 01. 04. 2019. god.

Naziv odsjeka i/ili katedre: Socijalni rad

Predmet: Izjava o autentičnosti rada

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	Almira Tabaković
Naslov rada:	Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (Praksa JU „Kantonalni centar za socijalni rad“)
Vrsta rada:	Završni magistarski rad
Broj stranica:	57.

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum :Potpis: